

Cultuurhistorische biografie

V&D-locatie Binnenstad Sittard

Onderzoek i.o.v. Gemeente Sittard

juni 2021

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

COLOFON

Cultuurhistorische biografie
V&D-locatie binnenstad Sittard

Onderzoeksgebied

V&D-locatie
Sittard

Status

Beschermd stadsgezicht

Opdrachtgever

Gemeente Sittard
Contactpersoon: Mariëlle Roks

Onderzoek en rapportage

drs. C.J.B.P. Frank
drs. J. de Jong

Dit is een uitgave van het Monumenten Advies Bureau, Nijmegen,
juni 2021, tekst copyright MAB Nijmegen 2021

MONUMENTEN ADVIES BUREAU

bureau voor architectuur- en bouwhistorisch onderzoek, cultuurhistorische gebiedsanalyses, restauratie, onderhoud en bouwtechnisch onderzoek, publieksvoorlichting en publicaties over cultuurhistorie

drs. C.J.B.P. Frank
drs. F.A.C. Haans, bnb

mw. drs. C.H.J.M. van den Broek
drs. J. de Jong
ing. G. Korenberg, bnb
mw. drs. M. Lemmens
D. Schaars Ma.
Mw. drs. L. Valckx

Bredestraat 1
6542 SN NIJMEGEN
tel: 024-3786742
info@monumentenadviesbureau.nl
www.monumentenadviesbureau.nl

INHOUD

1 INLEIDING	5
2 ONTWIKKELINGSGESCHIEDENIS.....	8
2.1 INLEIDING	8
2.2 HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING	8
2.2.1 Stadsontwikkeling	8
2.2.2 Ruimtelijke ontwikkeling blok Markt-Plakstraat-Putstraat	11
2.2.3 Ruimtelijke ontwikkeling oostelijke gevelwand Markt	14
2.2.4 Ruimtelijke ontwikkeling hoek Markt-Plakstraat.....	21
2.2.5 Ruimtelijke ontwikkeling Plakstraat	24
3 STADHUIS, STADBOERDERIJ, huizen	31
3.1 INLEIDING	31
3.1 HET STADHUIS VAN WEBER	31
3.2 DE STADSBOERDERIJ VAN BEAUJEAN.....	39
3.3 HISTORISCHE PANDEN AAN DE PLAKSTRAAT	46
4 V&D GEBOUW.....	51
4.1 INLEIDING	51
4.2 AANLEIDING	51
4.3 SLOOP EN BOUW	51
5 RUIMTELIJKE KARAKTERISTIEK	62
5.1 HISTORISCH-STEDENBOUWKUNDIGE KENMERKEN	62
5.2 BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK.....	65
5.3 BESCHERMDE MONUMENTEN	68
5.4 BESCHERMD STADSGEZICHT	68
5.5 BESTEMMINGSPAN BINNENSTAD.....	69
6 AANBEVELINGEN.....	70

7 BRONNEN EN LITERATUUR.....74

7.1 BRONNEN	74
7.2 LITERATUUR.....	74

GROTE FOTO'S

Blad 4: Klok op de westgevel van het V&D-gebouw (MAB, april 2021).

Blad 7: Ansicht van de Markt en het stadhuis, datering (bron: Archief De Domeinen, fotocollectie J. Wilms, identificatienummer 397_05_19).

Blad 30: Luchtfoto van het centrum van Sittard, 1924 (bron: Beeldbank Defensie, identificatienummer 2011-5277).

Blad 50: Luchtfoto van het V&D-gebouw in aanbouw, datering (bron: De Dorpskrant Sittard-Geleen, <http://sittardgeleen.blogspot.com>, geraadpleegd 26 mei 2021).

Blad 61: V&D-gebouw met op de achtergrond het Kritzraedthuis (MAB, april 2021).

Blad 73: Zuidoostwand van de Markt (MAB, april 2021).

Blad 76: Het stadhuis aan de Markt, datering 1962 (Beeldbank RCE, identificatienummer 86.101).

1 INLEIDING

Op dit moment worden voorbereidingen getroffen voor de herontwikkeling van de locatie van de voormalige V&D aan de Markt in Sittard. Het warenhuis, dat zijn deuren opende in 1968, was destijds een zeer spraakmakende vernieuwing binnen het eeuwenoude historische centrum van de stad. Ten behoeve van de bouw moesten enkele bekende historische gebouwen worden gesloopt, zoals het negentiende-eeuwse stadhuis en de veel oudere stadsboerderij Beaujean.

De bouw van het grote warenhuis is te plaatsen in de tijd waarin de Sittardse binnenstad een moderniseringsslag onderging ten behoeve van de sterk oplevende economische functie van handels- en winkelcentrum.

Nu de V&D keten ter ziele is gegaan is ook in Sittard het grootschalige warenhuisgebouw overbodig geworden en wordt gezocht naar een nieuwe invulling voor de locatie aan de Markt en de Plakstraat.

Plangebied

Het plangebied voor de herontwikkeling is op bijgaande kaart aangegeven. Het omvat het terrein, waarop zich nu nog het complex van de voormalige V&D bevindt, in de zuidoosthoek van de Markt en aan de Plakstraat.

Het plangebied (in blauw). Bon: gemeente Sittard.

Biografie

Om de planvorming en de zoektocht naar een binnen de historische context van de Sittardse binnenstad passende herontwikkeling te ondersteunen is een cultuurhistorische biografie van de planlocatie samengesteld. In deze beknopte gebiedsbiografie wordt de cultuurhistorische component van het plangebied gepresenteerd.

In de biografie schetsen we de ontwikkelingsgeschiedenis van de locatie door de haren heen, in woord en beeld. Hierbij is uiteraard ook aandacht voor de voor de omliggende structuren, zoals het Marktgebied en de straten die het plangebied omsluiten.

Daarnaast worden in het kort -vanuit cultuurhistorisch perspectief- de ruimtelijke kenmerken geduid en de bebouwings-karakteristiek omschreven. Tevens belicht de biografie de huidige verschijningsvormen en gaan we in op aspecten als bouw- en kaphoogten, perceelstructuren, rooilijnen en het binnenterrein van het bouwblok waarin de voormalige V&D is gesitueerd. Speciale aandacht is er voor een aantal bekende gebouwen die nu en in het verleden zeer bepalend waren voor het plangebied: het voormalige stadhuis, de stadsboerderij Beaujean en het V&D warenhuis dat voor deze gebouwen in de plaats kwam.

Vervolgens bevat de biografie een overzicht en quickscan van de aanwezige cultuurhistorische waarden. Hierin komen ook het beschermde stadsgezicht en de rijks- en gemeentelijke monumenten aan de orde. De waarden en karakteristieke aspecten worden ook in relatie tot de directe omgeving beschreven. Een eenvoudige waardenkaart brengt de aanwezige waarden in beeld.

De biografie biedt aanknopingspunten voor de nieuwe planontwikkelingen in het gebied. Tevens geeft de verkenning een indruk van mogelijk in te zetten verdiepend cultuurhistorisch onderzoek op deellocaties.

Onderzoeksmethode

De biografie is samengesteld op basis van een verkennend veldwerkonderzoek (d.d. 21 april 2021), literatuur- en bronnenonderzoek. Dit gebeurde aan de hand van relevante literatuur en websites, maar ook door het inzien van bouwtekeningen en ander archiefmateriaal. Met dank aan de heer A.M.P.P. (Guus) Janssen van de Federatie Historie Sittard-

Geleen-Born voor het doen van voorstellen voor correcties en aanvullingen op het verhaal over de historische context.

Sittard Marktpllein en Stadhuis

2 ONTWIKKELINGSGESCHIEDENIS

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk beschrijven we de historische achtergronden van het plangebied. In de schets van de historisch-ruimtelijke ontwikkeling komt de wordingsgeschiedenis aan de orde en kijken we hoe het plangebied door de eeuwen heen is veranderd.

2.2 HISTORISCH-RUIMTELIJKE ONTWIKKELING

2.2.1 Stadsontwikkeling

De nederzetting Sittard is ontstaan bij een doorwaadbare plaats in de Geleenbeek, langs de handelsroute tussen Keulen en Vlaanderen. Sittard werd voor het eerst vermeld in 1157. Vermoedelijk is de plaatsnaam afgeleid van de Siter. Dit toponiem had betrekking op een stuk vruchtbare grond

tegen de helling van de Kollenberg, die de meest noordelijke uitloper van het Zuid-Limburgse heuvelland vormt.¹

De middeleeuwse nederzetting bestond in de elfde eeuw uit een kleine kern met een parochiekerk, een versterkt huis met gracht en enkele woningen. De doorgaande verkeersroute liep van oost naar west door de nederzetting. Gelet op de naam (“Oude Markt”) zal deze weg voor de aanleg van de Markt een handelsfunctie hebben gehad.² In de twaalfde eeuw werd rondom de nederzetting een omwalling met gracht aangelegd. In het huidige stratenpatroon is de ovale vorm van de versterkte nederzetting nog herkenbaar.

In 1243 kreeg Sittard stadsrechten van Walram van Monschau en zijn moeder Elisabeth van Bar. Omstreeks 1300 werd de stad aan de oostzijde uitgebreid. Rondom de oude kern en de planmatig stadsuitleg werd een dubbele gracht gegraven. Al vóór 1312 werd in het midden van de stadsuitleg een nieuw marktplein aangelegd. Aan de oostzijde van de Markt werd de rechte Putstraat aangelegd, die opgenomen werd als onderdeel van de doorgaande verkeersroute in oost-westelijke richting.³ Aan de zuidoostzijde van de Markt lag de in 1312 voor het eerst vermelde Plakstraat. Aan deze straat werd als markant complex het refugiehuis van de adellijke familie Dobbelsstein gebouwd⁴. Korte tijd na de aanleg van het Marktplein werd dwars door de stad de Molenbeek aangelegd, ten behoeve van de aandrijving van de banmolen van de heer. Na 1536 werd deze kunstmatige beek deels overkluisd.⁵

¹ Borgh, H.J. van der, & R.H.M. Denessen, Buro4 (2013). *Waardstellend cultuurhistorisch gebiedsonderzoek Binnenstad en uitvalswegen Sittard, Roermond*.

² Vereniging Sittards Verleden: Korte schets van de geschiedenis van Sittard (www.verenigingsittardsverleden.nl, geraadpleegd op 21 april 2021).

³ Borgh, H.J. van der, & R.H.M. Denessen, Buro4 (2013). *Waardstellend cultuurhistorisch gebiedsonderzoek Binnenstad en uitvalswegen Sittard, Roermond*.

⁴ Janssen, A.M.P.P. (2002). ‘Enkele Sittardiensia bij Kritzraedt’, in: *Sittards Verleden*, 1, no. 3, p. 50.

⁵ Stenvert, R. et al. (2003): *Monumenten in Nederland. Limburg. Sittard. Stad, ontstaan in de middeleeuwen bij een doorwaadbare plaats in de Geleenbeek*. Zeist/Zwolle.

De “nieuwe markt” van Sittard kreeg een rechthoekige aanleg, passend bij de planmatige uitleg. Een vergelijkbare situatie zien we ook in andere steden in het Maasgebied, zoals in Maaseik, waar het raadhuis midden op de Markt lag. Vergelijk ook Erkelenz en Nieuwstadt. In 1560-1570 bouwde Pasqualini in opdracht van de hertog van Gulik een nieuw stadhuis midden op de Markt. Kort daarna is het plein verkleind door de aanleg en de bebouwing van de Nieuwstraat, afgaande op vermeldingen in de jaren 80 van de zestiende eeuw. Een andere ontwikkeling van belang is de bouw van het dominicanencomplex aan de noordwestzijde van de markt, kort na het midden van de zeventiende eeuw. Aan de Plakstraat werd op de prominente plek van het Dobbelssteincomplex en de voorgedij de kloosterbebouwing van aanvankelijk de dominicanen en vanaf 1650 de dominicanessen gerealiseerd.

Bij verschillende belegeringen in de zestiende en zeventiende eeuw werden veel gebouwen rondom de Markt beschadigd. In 1677 vond een verwoestende aanval plaats door Franse troepen, waarbij huizen en kloosters werden geplunderd en in brand gestoken.⁶ Met name de bebouwing in de omgeving van de St.-Petruskerk en aan de Putstraat, Oude Markt, Markt, Paardestraat en een deel van de Limbrichterstraat ging ten gevolge van brandstichting verloren.⁷ Ook het stadhuis aan de Markt werd vernield en bleef nog lange tijd als ruïne staan.⁸ Na het einde van de oorlog in 1678 (Vrede van Nijmegen) werd de stad langzaam herbouwd. In 1775 werden de overblijfselen van het stadhuis aan de Markt gesloopt. Tot het midden van de negentiende eeuw zou de ruimtelijke ontwikkeling van Sittard beperkt blijven. Door de aanleg van de rijksweg Nijmegen-Maastricht (1844) en de spoorlijn Maastricht-Venlo (1865) kreeg de groei

van de stad een nieuwe impuls.⁹ Naast een uitbreiding van bebouwingslinten aan de westzijde van de stad (Rijksweg Zuid, Rijksweg Noord, Steegstraat e.o.) vond een verdichting van het bebouwingspatroon plaats langs de historische straten Steenweg-Voorstad-Brandstraat en Putstraat. Tevens vonden in de tweede helft van de negentiende eeuw grootschalige ruimtelijke ingrepen plaats in het noordwestelijk deel van de binnenstad, door een uitbreiding van bebouwing langs de Begijnenhofstraat, alsmede de bouw van het pensionaat en internaat van het Ursulinenklooster St. Calvaire, de R.K. kerk OLV van het H. Hart, een openbare lagere school en een bewaarschool.

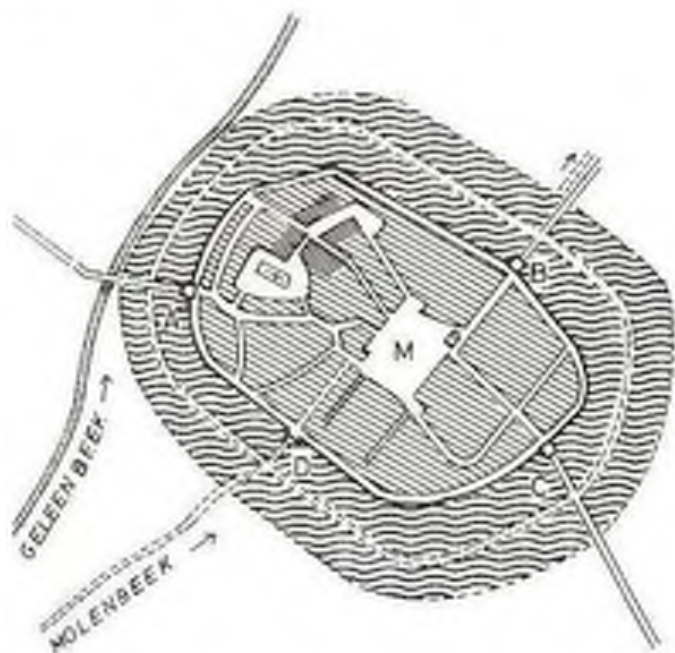
Ontwikkelingsfasen tijdens de middeleeuwen (bron: *Stad Sittard*, p.38 (Federatie Historie Sittard-Geleen-Born): elfde eeuw (bruin), twaalfde eeuw (paars) en circa 1300 (geel). In blauw is het tracé van de gegraven Molenbeek weergegeven. De zwarte lijn geeft de doorgaande handelsroute die langs de kerk het versterkte huis en de Markt liep aan.

⁶ Graetheide Comite: 1677 rampjaar voor Sittard (www.graetheidecomite.nl, geraadpleegd op 28 april 2021).

⁷ Stenvert, R. et al. (2003): *Monumenten in Nederland. Limburg. Sittard. Stad, ontstaan in de middeleeuwen bij een doorwaadbare plaats in de Geleenbeek*. Zeist/Zwolle.

⁸ Vereniging Sittards Verleden: *Het Stadhuis te Sittard* (www.verenigingsittardsverleden.nl, geraadpleegd op 28 april 2021).

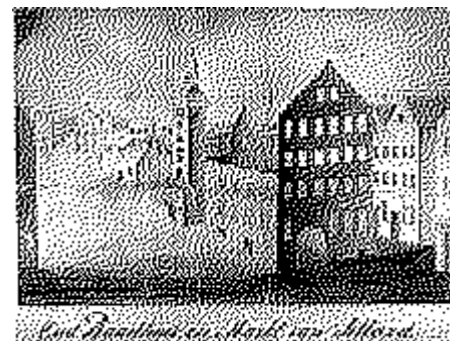
⁹ Stenvert, R. et al. (2003): *Monumenten in Nederland. Limburg. Sittard. Stad, ontstaan in de middeleeuwen bij een doorwaadbare plaats in de Geleenbeek*. Zeist/Zwolle.

Stedenbouwkundige structuur van Sittard in circa 1250 (boven), met omgrachting rondom de kerk en het kasteel. Het onderste kaartje geeft de situatie rond 1350 weer, na de planmatige stadsuitleg. De vorm en omvang van de dubbele omgrachting is een aanname (bron: J. Wieland e.a. (red.), 1989).

Sittard in 1538, historische kaart uit he NRW archief Duisburg (bron: www.wikipedia.org). In het midden van de ommuurde stad is de Molenbeek zichtbaar, met links daarvan de oude kern van de nederzetting en recht de Markt.

Links: Ruïne van het Oude Raadhuis aan de Markt, 1750 (bron: Archief De Domijnen, glasplatencollectie J. Wilms, identificatienummer wilms_gp_056-602).

Rechts: Ruïne van het Oude Raadhuis aan de Markt, 1750 (bron: Archief De Domijnen, glasplatencollectie J. Wilms, identificatienummer wilms_gp_056-604).

2.2.2 Ruimtelijke ontwikkeling bouwblok Markt-Plakstraat-Putstraat

Het bouwblok tussen de Markt, Plakstraat en Putstraat maakt onderdeel uit van de stadsuitbreiding uit circa 1300. De stedenbouwkundige opzet van het bouwblok werd van oudsher bepaald door een ruimtelijk contrast tussen de Markt en Putstraat enerzijds en de Plakstraat anderzijds. Dit kwam tot uitdrukking in verschillende aspecten. Allereerst stond de bebouwing langs de oostelijke zijde van de Markt en aan weerszijden van de Putstraat in een vrijwel rechte voorgevelrooilijn. Deze strakke bebouwingsgrens getuigt van een planmatige aanleg. De Plakstraat daarentegen had een enigszins gebogen beloop.

Op navolgende kaart van Tranchot uit 1805 is een tweede verschil herkenbaar. Aan de noordoostzijde van de Markt was aan het begin van de negentiende eeuw sprake van een gevelwand die vrijwel in zijn geheel dicht was. Ook langs de Putstraat kwam aaneengesloten bebouwing voor. Langs de noordzijde van de Plakstraat stonden daarentegen slechts enkele gebouwen te midden van een grotendeels onbebouwd terrein. De bebouwing langs deze straat stond voornamelijk aan de zuid- en oostzijde, oftewel tussen het bouwblok en de omwalling.

Tot slot onderscheidde het noordoostelijk gedeelte van het bouwblok zich van het zuidelijk gedeelte (Plakstraat) door het verkavelingspatroon. Aan de Markt en Putstraat kenmerkte de stedenbouwkundige verkaveling zich door kleinschaligheid. Aan de plein- en straatzijde stond de bebouwing op smalle, langgerekte percelen. Achter de panden lagen tuinen en kwam her en der bebouwing voor. In het zuidelijk gedeelte van het bouwblok lagen relatief grote percelen, die blijkens het kadastraal minuutplan Sittard, sectie F, blad 1, La Ville (datering 1819-1830) eveneens in gebruik waren als tuin.

Tranchot-kaart uit 1805 (bron: www.sittard-geleen.nieuws.nl).

Kadastraal minuutplan, Sittard, sectie F, blad 1, La Ville. Tussen 1819 en 1830 vervaardigd door P.I. Sotiau (bron: Historisch Centrum Limburg, identificatienummer MIN11100F01).

Uit de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafels die behoren bij het kadastraal minuutplan 1819-1830 komt naar voren dat aan het begin van de negentiende eeuw op de hoek van de Plakstraat-Markt (locatie huidige V&D-gebouw) een huis met binnenplaats (voormalige stadsboerderij 'Beaujean') stond, waarbij een brouwerij was gevestigd. Direct ten zuiden daarvan stond - schuin tegenover het Kritzraedthuis - een aantal huizen. Doordat de bredere Nieuwstraat op deze plek aansloot op de smallere Plakstraat kwam een hoekpand voor. Halverwege de Plakstraat bevond zich een rosmolen. Het nabijgelegen Rosmolenstraatje was naar deze molen vernoemd. Deze straat werd in de twintigste eeuw in noordelijke richting verlegd, maar is tegenwoordig nog in de percelering herkenbaar. Tot slot stond in de zuidelijke bocht van de Plakstraat een huis met bergplaats, met in de buitenbocht het voormalige Agnetenklooster met kapel.¹⁰

Uit de topografische kaarten uit 1897 en 1925 (zie volgende pagina) valt op te maken dat de stedenbouwkundige opzet van het bouwblok tussen de Markt, Plakstraat en Putstraat tot de jaren 20 van de vorige eeuw nauwelijks wijzigde. Op eerstgenoemde kaart is te zien dat de bebouwing aan de zuidoostzijde - langs de Plakstraat - zich enigszins had verdicht. Op beide topografische kaarten wordt met een symbool het raadhuis aangeduid, dat in 1875 aan de Markt verrees.

In de volgende paragraaf zal voor de verschillende zijden van het bouwblok worden ingegaan op de ruimtelijke ontwikkelingen die vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw hebben plaatsgevonden. Het accent wordt daarbij gelegd op de wijzigingen die zich hebben voorgedaan in de

westelijke hoek van het bouwblok, waar thans het voormalig V&D-warenhuis staat.

Fragment Kadastraal minuutplan, Sittard, sectie F, blad 1, La Ville. Tussen 1819 en 1830 vervaardigd door P.I. Sotiau (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer MIN11100F01). Bebouwing langs de Plakstraat: 1. huis met brouwerij (voormalige stadsboerderij 'Beaujean'), 2. concentratie woonhuizen, 3. rosmolen en 4. huis met bergplaats.

¹⁰ Het Agnetenklooster werd vanaf 1662 door dominicanessen gebouwd op de plek van de "Dobbelsteynporte", het poortgebouw van een refugiehuis (toevluchtsoord in woelige tijden) van de adellijke familie Dobbelsteyn van kasteel Doenrade (bron: Vereniging Sittards Verleden (2013). *Vestingwandeling in en rondom het eeuwenoude vestingstadje Sittard*.

Sittard). Vermoedelijk staat dit versterkte huis afgebeeld op de stadsplattegrond uit 1538, aan de oostzijde van de vestingstad (bron: Th. M. Oberdorf (1987). Het beeld van Sittard in prent en kaart, in: *Historisch Jaarboek voor het Land van Zwentibold*. Sittard.)

Topografische kaart 1897 (bron: www.topotijdreis.nl)

Topografische kaart 1925 (bron: www.topotijdreis.nl)

2.2.3 Ruimtelijke ontwikkeling oostelijke gevelwand Markt

Het kadastraal minuutplan Sittard, sectie F, blad 1, La Ville (datering 1819-1830) geeft een beeld van de oostelijke gevelwand van de Markt aan het begin van de negentiende eeuw. Op de kruising van de Markt, Putstraat en Paardestraat stond destijds reeds een klein bouwblok (huidige Markt 35, Markt 36-Putstraat 3, Putstraat 4-4a en Paardestraat 5). Ten zuiden van de Putstraat is een reeks van zes aaneengebouwde panden te zien, waarvan er tegenwoordig nog vier aanwezig zijn (huidige Putstraat 1, Marktstraat 37, 38 en 39). Eén van de twee panden die nadien werden gesloopt, was in gebruik als herberg. Tussen de herberg en de voormalige stadsboerderij 'Beaujean' stond een bergplaats op een perceel, dat grotendeels in gebruik was als tuin.

Uit een vergelijking van het kadastraal minuutplan 1819-1830 met navolgend fragment van een kadastrale hulpkaart uit 1848 blijkt dat aan de zijde van de voormalige stadsboerderij 'Beaujean' in het tweede kwart van de negentiende eeuw een nieuw pand was gebouwd. Dit pand werd samen met de herberg omstreeks 1875 afgebroken ten behoeve van de realisatie van een nieuw stadhuis. Helaas zijn geen schilderijen of historische foto's bekend, die een beeld geven van de oostelijke gevelwand voorafgaand aan de sloop van de oude bebouwing. Wel zijn op een kadastraal hulpkaart uit 1875 de contouren van de gesloopte bebouwing en het stadhuis weergegeven. Daaruit blijkt dat het bestuursgebouw met de voorgevel in de oude rooilijn werd geplaatst. Het overdekte bordes met trappenpartijen sprong ten opzichte van deze rooilijn naar voren. Door de bouw van het stadhuis ontstond een gesloten gevelwand langs de oostelijke zijde van de Markt.

Kadastrale hulpkaart STDoo sectie F archiefnummer 9, dienstjaar 1848 (bron: Kadaster Archiefviewer). Op de percelen met nrs. 679 en 680 werd in 1875 het raadhuis gebouwd.

Kadastrale hulpkaart STDoo sectie F archiefnummer 54, dienstjaar 1875 (bron: Kadaster Archiefviewer). Het stadhuis is als nieuwe bebouwing weergegeven op deze kaart.

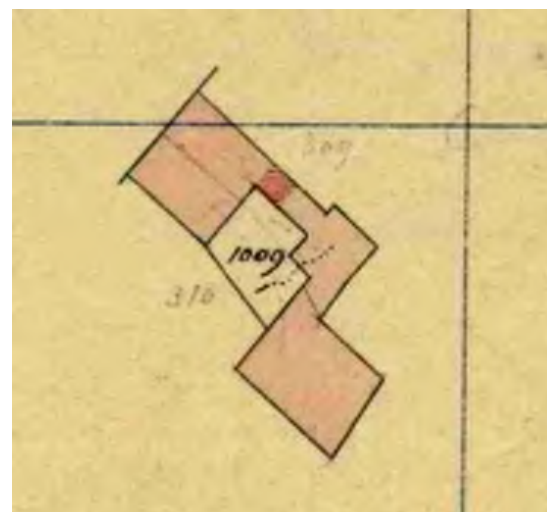
Begin jaren 20 van de vorige eeuw werd op het achtererf van het stadhuis een aantal nieuwe bijgebouwen gerealiseerd. Op de kadastrale hulpkaart uit 1921 wordt deze nieuwe bebouwing met een rode contour aangeduid.

Op de navolgende pagina zijn historische foto's van de oostelijke gevelwand van de Markt opgenomen. Op de foto's die voor de sloop van het stadhuis in 1966 zijn gemaakt, is ook de inmiddels verdwenen bebouwing van Café de Keizer met naastgelegen uitspanning te zien. Dit pand had eenzelfde hoofdvolume (nok- en goothoogte) als het thans nog bestaande pand Markt 39. Vermoedelijk waren beide panden oorspronkelijk als een geheel gebouwd en in de loop der tijd gesplitst. In de rechterzijde van de voorgevel van het pand bevond zich een poort, die leidde naar een binnenplaats. Op de oudste foto uit ca. 1895 zijn op de begane grond twee vensters in het linkergedeelte van de voorgevel te zien. Vermoedelijk is de voorgevel omstreeks 1900 gewijzigd door toevoeging van een pui, die paste bij de nieuwe functie als café. Uit een foto die in 1962 werd gemaakt door G.Th. Delemarre blijkt dat de pui in de naoorlogse periode is aangepast door verwijdering van de poort en pui. Op deze foto's zijn drie grote vensters zichtbaar en een toegang die zich bevond aan de zijde van het stadhuis.

Op foto's die na de sloop van het stadhuis en het café De Keizer met uitspanning zijn gemaakt is te zien dat de uitstraling van de historische panden aan de oostelijke zijde van de Markt (huidige Putstraat 1, Marktstraat 37, 38 en 39) veranderde door toevoeging van reclame-uitingen, luifels en ontvangstmasten. Een tijdelijke metamorfose vond in 1993 plaats, toen het negentiende-eeuwse stadshuis in het kader van het 750-jaren bestaan van de stad Sittard werd geënceneerd.

Kadastrale hulpkaart STD00 sectie F archiefnummer 1469, dienstjaar 1921 (bron: Kadaster Archiefviewer).

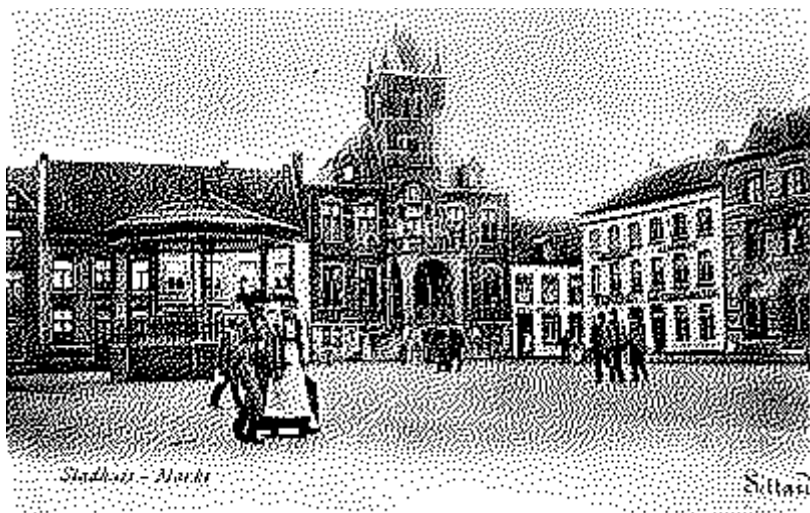
Kadastrale hulpkaart STD00 sectie F archiefnummer 549, dienstjaar 1877 (bron: Kadaster Archiefviewer). Op deze kadastrale kaart is de bebouwing weergegeven die direct ten noordoosten van het nieuwe raadhuis stond en die in het verleden in gebruik was als uitspanning (Café De Keizer, met rijuigenverhuur).

Zicht op de Putstraat vanaf de Markt, ca. 1895 (bron: Archief De Domijnen, identificatienummer 777_02_015).

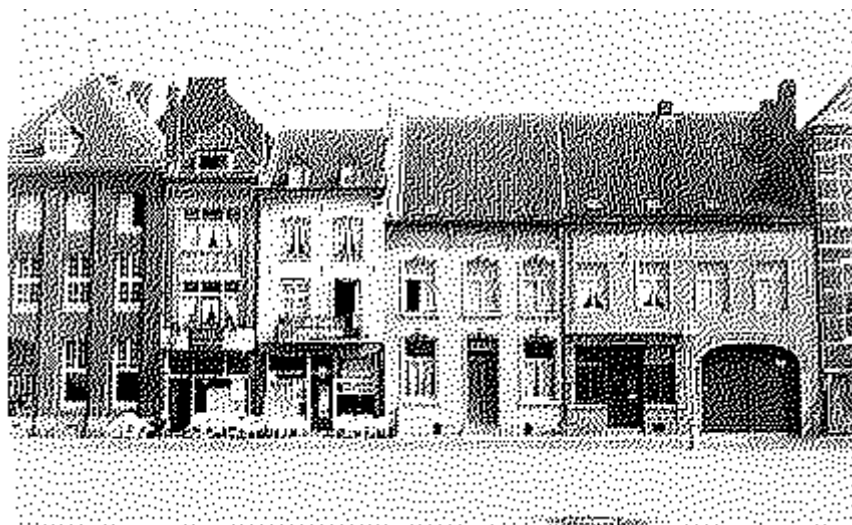
Sittard, De Markt en Stadhuis Zicht op de Markt met in het midden de kiosk en rechts het voormalig Gemeentehuis (bron: Archief De Domijnen, identificatienummer 521_013).

Zuid-oostzijde van de Markt, datering 1901-1905 (bron: Archief De Domijnen, glasplatencollectie J. Wilms, identificatienummer 409_02_43).

Markt in 1910 (bron: Archief De Domijnen, glasplatencollectie J. Wilms, identificatienummer 423-608).

Oostelijke gevelwand van de Markt (bron: Archief De Domijnen, identificatienummer sittard_gp_170-2560).

Zuid-oosthoek Markt, datering omstreeks 1916-1920 (bron: Archief De Domeinen, identificatienummer 409_02_20).

Markt, richting Rosmolenstraat Links naast het Stadhuis Rijtuigenverhuur de Keizer, annex café. Dan het Stadhuis en daarnaast IJzerwarenhandel Kleine. In 1924 vestigde zich hier Schoenenzaak Gerard Durlinger. Datering foto 1921-1925 (bron: Archief De Domeinen, identificatienummer 409_02_19).

Zuidzijde van de Markt met links het stadhuis, stadsboerderij Beaujean en het Kritzraedthuis, datering 1926-1930 (bron: Archief De Domijnen, glasplatencollectie J. Wilms, identificatienummer 409_02_02).

Luchtfoto van de Binnenstad van Sittard met de Markt richting Putstraat en Kollenberg met o.a. het Stadhuis. Datering foto 1937 (bron: Archief De Domijnen, identificatienummer ehc_gp_111).

Fragment van een luchtfoto vervaardigd door K.L.M, datering 1920-1940 (Beeldbank RCE, identificatienummer 203.472).

Markt met stadhuis, foto in november 1962 vervaardigd door G.Th. Delemarre (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 86.101).

V&D-gebouw, foto in januari 1971 vervaardigd door L.M. Tengel (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 136.253).

De Markt vol met geparkeerde auto's in 1975 geschilderd (bron: Archief De Domeinen, identificatienummer diavgs111-05.jpg, onderdeel diacollectie Gemeente Sittard).

Oostelijke gevelwand van de Markt met rechts het V&D-gebouw, foto in januari 1971 vervaardigd door L.M. Tengel (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 136.249).

Pand links van V&D afgebroken en gevel naatsgelegen pand wit geschilderd (bron: Archief De Domeinen, identificatienummer 713_061_262).

Oostelijke gevelwand van de Markt met rechts het V&D-gebouw, datering foto 1998 (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 330.721).

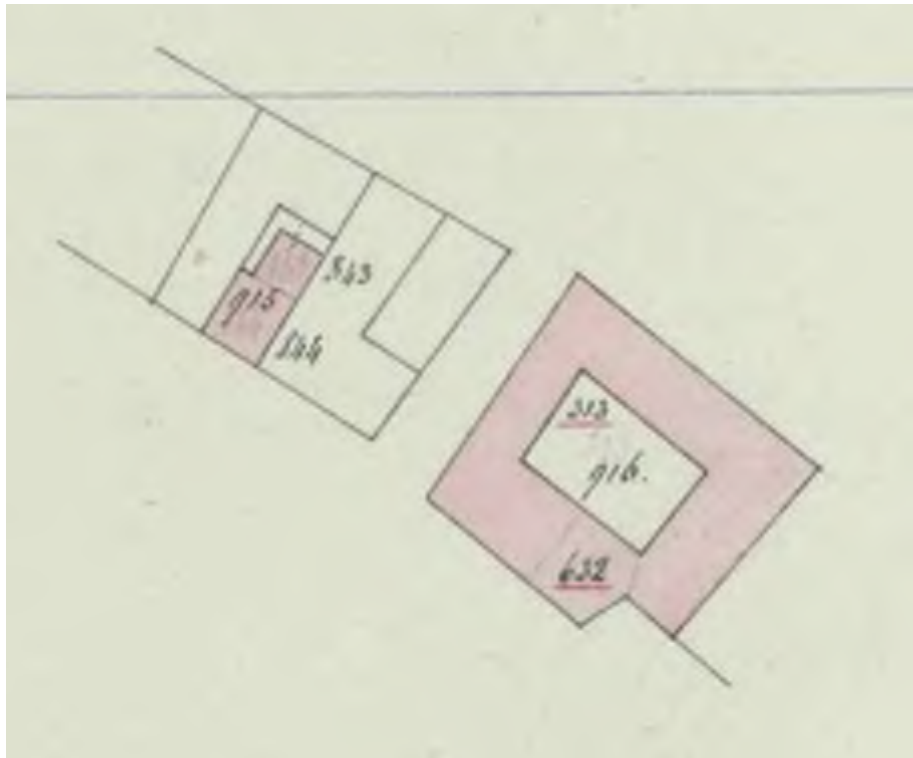

Replica van het negentiende-eeuwse stadhuis in het kader van 750 jaar Sittard in 1993 (bron: www.marotte.nl).

2.2.4 Ruimtelijke ontwikkeling hoek Markt-Plakstraat

Op de hoek van de Markt met de Plakstraat stond tot het begin van de jaren 60 van de vorige eeuw de stadsboerderij Beaujean. Op navolgende kadastrale kaart uit 1870 is de carrévormige plattegrond van dit agrarische gebouw te zien. Omstreeks 1893 werd het noordoostelijk gedeelte van de boerderij afgesplitst. Op de kadastrale kaart uit dat jaar is te zien dat het perceel aan de oostzijde van de boerderij eveneens werd opgedeeld. Aan het begin van de jaren vijftig van de vorige eeuw werd op dit terrein een uitbreiding van het afgesplitste pand gerealiseerd.

Kadastrale hulpkaart STDoo sectie F archiefnummer 41, dienstjaar 1870 (bron: Kadaster Archiefviewer).

Kadastrale hulpkaart STDoo sectie F archiefnummer 98, dienstjaar 1893 (bron: Kadaster Archiefviewer).

Kadastrale hulpkaart STDoo sectie F archiefnummer 209, dienstjaar 1952 (bron: Kadaster Archiefviewer).

Op historische foto's uit het begin van de twintigste eeuw is het gedeelte van de voormalige stadsboerderij Beaujean te zien, dat aan het einde van de negentiende eeuw was afgesplitst. Uit deze foto's blijkt dat dit pand nog enige tijd dezelfde uitstraling behield als de stadsboerderij. Op de foto's is een tweelaags pand met langskap en wit geschilderde gevels te zien, waarvan de gevelindeling overeenkomstig de boerderij was. Ook de dakkapellen toonden grote gelijkenis.

In de periode rond 1910-1915 vond een verbouwing plaats van het afgesplitste pand. Uit een luchtfoto die begin jaren twintig van de vorige eeuw werd gemaakt valt op te maken dat het pand voorzien werd van een extra verdieping met plat dak. Aan de achterzijde van het pand bevond zich een schilddak. De voorgevel van het drielaags woon-winkelpand kenmerkte zich door een transparante etalagepui, T-vensters op de verdiepingen en een horizontale gevelbeëindiging met pinakels en siermetselwerk, in Jugendstil-trant. Uit een foto uit 1965 blijkt dat de etalagepui in de loop van de twintigste eeuw was vervangen. Omstreeks 1966 werd het woon-winkelpand samen met het naast staande stadhuis gesloopt ten behoeve van de bouw van het nieuwe warenhuis van V&D. Op de eerdergenoemde foto uit 1965 is de stadsboerderij Beaujean al gesloopt en is sprake van een zichtlijn vanaf de Markt richting het Kritzraedthuis. Deze ruimtelijke situatie was echter zeer tijdelijk.

Voor een beschrijving van stadsboerderij Beaujean wordt verwezen naar paragraaf 3.2.

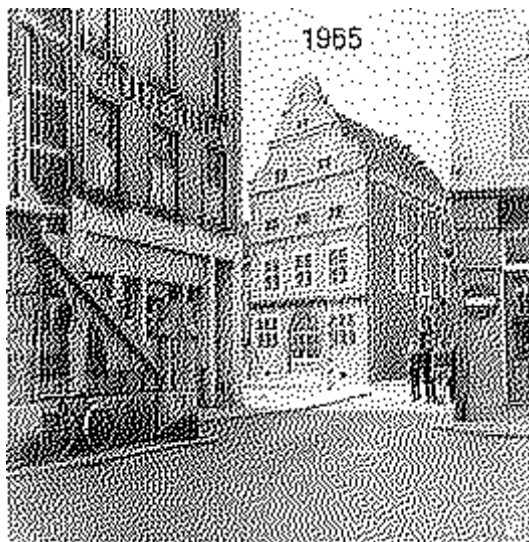
Fragment van een foto uit 1901-1905, waarop de oude verschijningsvorm van het pand tussen de stadsboerderij Beaujean en het stadhuis zichtbaar is. Tot circa 1893 maakte dit pand onderdeel uit van de stadsboerderij (bron: Archief De Domijnen, glasplatencollectie J. Wilms, identificatienummer 409_02_43).

Doorkijk vanaf de Rosmolenstraat richting Markt op de Stadsboerderij Beaujean en het Stadhuis in 1931 (bron: Archief De Domijnen, collectie E.H.C. Sittard-Geleen: glasplatencollectie Spaarnestad, bestandsnaam ehc_gp_028.jpg).

Markt, oostzijde tussen Putstraat en Stadhuis. Op deze foto is de voorgevel van het woon-winkelpand naast het stadhuis zichtbaar, die in de periode 1910-1915 werd opgetrokken. (bron: Archief De Domijnen, collectie Gemeente Sittard, glasplatencollectie, bestandsnaam sittard_gp_170-2557.jpg).

Hoek Markt-Plakstraat na sloop van stadsboerderij Beaujean in 1965. De zichtlijn vanaf de Markt richting het Kritzraedthuis heeft slechts enkele jaren bestaan, tot het moment dat het nieuwe V&D-gebouw werd gebouwd (bron: Gemeente Sittard).

Kadastrale hulppkaart STDoo sectie F archiefnummer 232, dienstjaar 1966 (bron: Kadaster Archiefviewer).

2.2.5 Ruimtelijke ontwikkeling Plakstraat

Blijkens het kadastraal minuutplan 1819-1830 was destijds reeds enige bebouwing aanwezig langs de noordzijde van de Plakstraat. Direct ten zuiden van stadsboerderij Beaujean, bij de overgang van de Plakstraat naar de Nieuwstraat, lag een pleinvormige ruimte. Aan de oostzijde van deze straatverbreding stond een hoekpand. Op een kadastrale hulpkaart uit 1901 is te zien dat de bebouwing die aan het begin van de negentiende eeuw voorkwam op deze hoek (STD00, sectie F, perceelnummer 319 en 633) werd vervangen door een nieuw pand (Plakstraat 37). Het betrof een tweelaags woon-winkelpand met schilddak en een markante afgeschuinde hoek, bekroond met een dakhuis. Het steegje ('gasje') dat ten zuidoosten van het hoekpand lag verdween door de nieuwbouw.

Fragment Kadastraal minuutplan, Sittard, sectie F, blad 1, La Ville. Tussen 1819 en 1830 vervaardigd door P.I. Sotiau (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer MIN11100F01).

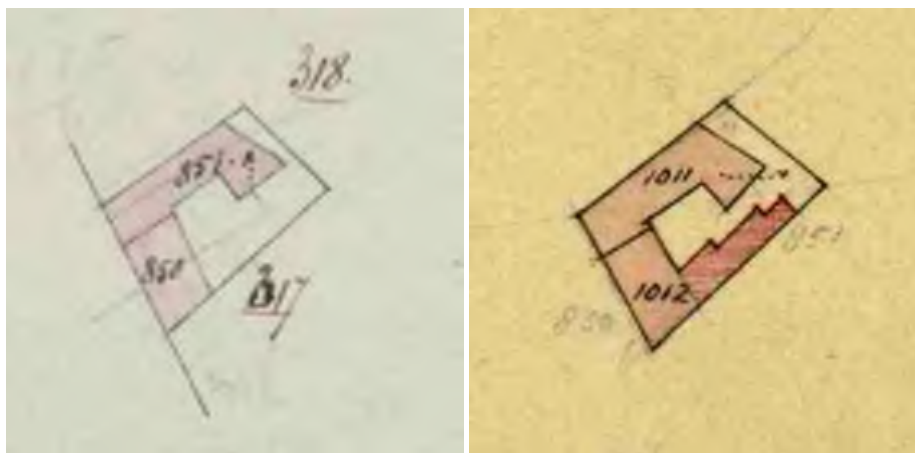
Kadastrale hulpkaart STD00 sectie F archiefnummer 115, dienstjaar 1901 (bron: Kadaster Archiefviewer).

Plakstraat, richting Putstraat. Aan de linkerkzijde het pleintje voor de stadsboerderij. Op de hoek staat het pand Plakstraat 37, dat omstreeks 1900 werd gebouwd. Het eerste gebouw rechts is het Kritzraedthuis. (bron: Archief De Domijnen, Fotocollectie J. Wilms, Sittard, bestandsnaam 397_07_22).

De bebouwing die ten zuidoosten van het hiervoor genoemde hoekpand Plakstraat 37 stond, werd in de loop van de negentiende eeuw uitgebreid. Op kadastrale hulpkaarten uit 1865 is te zien dat naast een bestaand pand (Plakstraat 35) een nieuw pand (Plakstraat 33) werd gebouwd. Door deze ontwikkeling ontstond langs dit gedeelte van de Plakstraat een aaneengesloten gevelwand. Het pand Plakstraat 33 werd omstreeks 1877 aan de achterzijde uitgebreid. Rond 1912 werd tussen beide panden een inpandige doorgang naar het achtererf gecreëerd, waarbij de voorgevel vermoedelijk intact bleef.

Links: Kadastrale hulpkaart STDoo sectie F archiefnummer 33, dienstjaar 1865 (bron: Kadaster Archiefviewer).

Rechts: Kadastrale hulpkaart STDoo sectie F archiefnummer 59, dienstjaar 1877 (bron: Kadaster Archiefviewer).

Kadastrale hulpkaart STDoo sectie F archiefnummer 136, dienstjaar 1912 (bron: Kadaster Archiefviewer). Tussen de panden Plakstraat 33 en 35 is een smalle doorgang naar het achtererf te zien, die vermoedelijk inpandig was uitgevoerd.

Op navolgende kadastrale hulpkaart uit 1924 is de bebouwing zichtbaar die ten zuidoosten van de panden Plakstraat 33-35 stond. Het betrof twee smalle panden die op het kadastraal minuutplan 1819-1830 al werden aangeduid. Op het achtererf is op de kaart uit 1924 een uitbreiding en nieuw bijgebouw ingetekend, te herkennen aan de rode belijningen. Deze kadastrale hulpkaart toont ook een belangrijke ruimtelijke ingreep die in de jaren 20 van de vorige eeuw plaatsvond in de omgeving van het onderzoeksgebied. Op deze kaart is namelijk met een rode stippellijn het beloop van de nog aan te leggen Rosmolenstraat.

Kadastrale hulpkaart STDoo sectie F archiefnummer 167, dienstjaar 1924 (bron: Kadaster Archiefviewer).

Kadastrale hulpkaart STDoo sectie F archiefnummer 172, dienstjaar 1926 (bron: Kadaster Archiefviewer). Het tracé van de nieuw aangelegd Rosmolenstraat wordt op deze kadastrale kaart aangeduid.

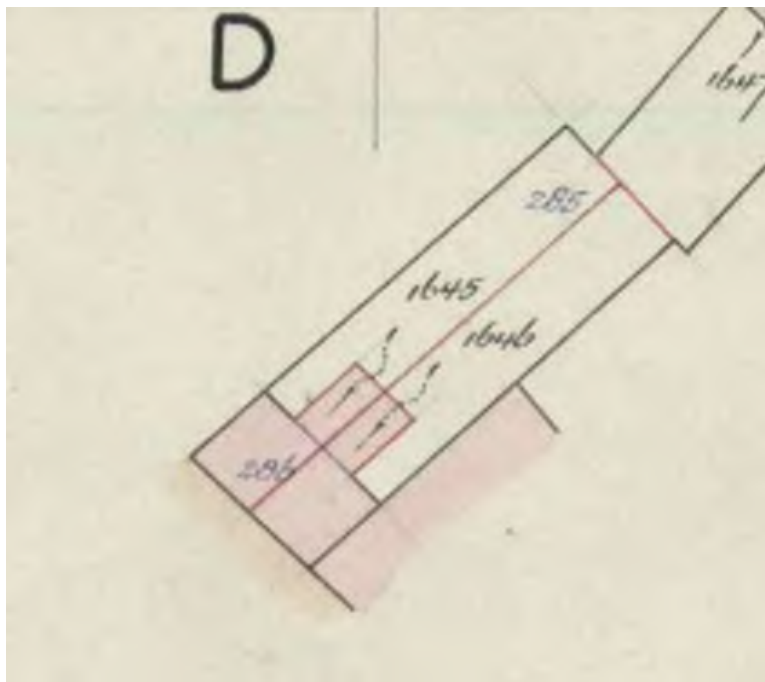

Plakstraat, richting Nieuwstraat. Achter de kar links is de ingang naar de Oude Rosmolenstraat, ook wel het Neilesgetske genoemd. Het 3e huis van links is het Kritzraedthuis. (bron: Archief De Domijnen, Fotocollectie Jezuiten, bestandsnaam 777_05_020).

Kritzraedthuis op de hoek van de Rosmolenstraat en Plakstraat te Sittard (bron: Archief De Domijnen, collectie Gemeente Sittard, diacollectie, bestandsnaam diavgs107-36.jpg).

Langs de noordoostzijde van de Plakstraat lagen tot het begin van de twintigste eeuw enkele grote percelen die in gebruik waren als tuin. Op luchtfoto's uit de jaren twintig zijn op deze percelen veel (fruit)bomen te zien. In de jaren dertig werden op één van de percelen twee woningen gebouwd (Plakstraat 47-49). Deze dubbele woning is tegenwoordig nog aanwezig en grenst aan het V&D-gebouw. Door de bouw van het warenhuis is de versmalling van de straat die oorspronkelijk bij het hoekpand Plakstraat 37 lag, verschoven naar dit pand.

Kadastrale hulpk kaart STDoo sectie F archiefnummer 202, dienstjaar 1943 (bron: Kadaster Archiefviewer). De panden Plakstraat 47-49 werden in de jaren 30 gebouwd en omstreeks 1943 uitgebreid.

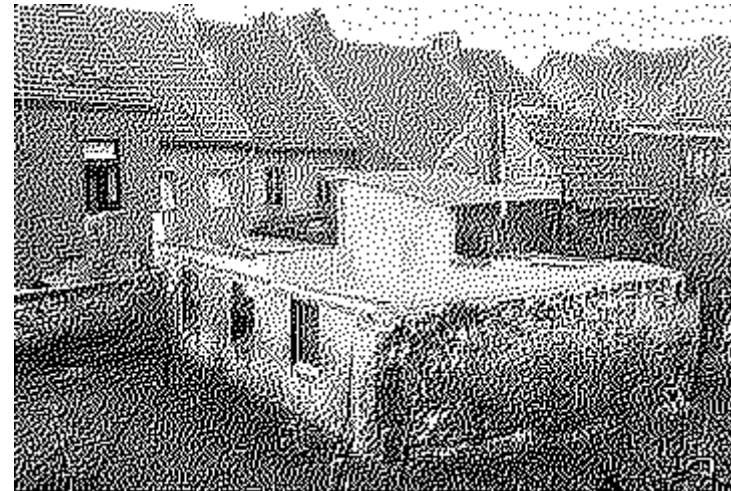
Het pand Plakstraat 47-49 werd in de jaren 30 van de vorige eeuw gebouwd. Het perceel dat aan de linkerkant van deze dubbele woning lag bleef tot de bouw van het V&D-warenhuis onbebouwd (MAB, april 2021).

Hoewel buiten het onderzoeksgebied gelegen, is de Joodse synagoge langs de Plakstraat vermeldenswaardig. Dit gebouw stond ten noordoosten van de bocht in deze straat. De inwijding van de synagoge vond in 1853 plaats. Drie jaar later werd het gebouw uitgebreid met een woning voor de koster, een ritueel bad, een matzebakkerij en een studeervertek. In 1892 werd de vrouwengalerij uitgebreid.¹¹ De synagoge bleef tot 1947 in gebruik en werd in 1953 afgebroken.

Kadastrale hulpkaart STDoo sectie F archiefnummer 59, dienstjaar 1877 (bron: Kadaster Archiefviewer).

Restant van voormalige synagoge aan de Plakstraat (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 99.836).

Herinneringsplaatte aan de gevel van Plakstraat 19-27 (MAB, april 2021).

¹¹ Joods Cultureel Kwartier: Joodse gemeenten Sittard (bron: www.jck.nl)

3 STADHUIS, STADBOERDERIJ, HUIZEN

3.1 INLEIDING

Ten behoeve van de nieuwbouw van de V&D aan het einde van de jaren 60 moesten twee bekende Sittardse historische gebouwen worden gesloopt: het negentiende-eeuwse stadhuis en de oude stadsboerderij Beaujean op de hoek van de Markt en de Plakstraat. Aan de Plakstraat ging een korte rij historische huizen tegen de vlakte.

In dit hoofdstuk worden deze gebouwen in woord en beeld nader belicht.

3.1 HET STADHUIS VAN WEBER

Na de verwoesting van het imposante zestiende-eeuwse stadhuis van Sittard in 1677 vergaderden de bestuurders vele jaren lang in particuliere huizen. Begin negentiende eeuw kon een deel van het Dominicanenklooster aan de Oude Markt worden ingericht als raadhuis, maar in 1852 moest het klooster weer worden ontruimd omdat de Jezuïeten het complex in gebruik namen. Het duurde nog jaren voordat besloten werd tot de inrichting van een permanente locatie. Die vond men aan de Markt, waar in 1871 een

terrein met een oud huis was aangekocht voor de bouw van een nieuw stadhuis. Het ontwerp daarvoor werd al in 1869 geleverd door architect C. Weber uit Roermond en na enkele aanpassingen goedgekeurd in de vergadering van 13 maart 1871. Het bestek is in het archief van Sittard nog aanwezig.

Op 10 november 1873 kon het nieuwe gebouw, dat tevens diende als kantongerecht, feestelijk worden geopend¹², waarbij burgemeester J.H. Arnoldts een rede hield. Hierin loofde hij de Sittardse gemeenschap, die eerder de herbouw van de parochiekerk en de bouw van de gemeenteschool financieel had ondersteund, *“terwijl nu weder door uwe medewerking het stadhuis is tot stand gekomen. En is dit alles niet een sprekend bewijs van welvaart der gemeente en der burgerij? Het zijn voor deze gemeente reuzenwerken, waartoe uwe voorvaders, ofschoon met allen ijver voor de belangen der gemeente beziel, tengevolge van aanhoudende oorlogen, zware belastingen en mindere welvaart onmachtig waren”*, aldus de burgemeester¹³.

In 1912-1913 vond een renovatie plaats, waarbij de voorgevel van het stadhuis op een aantal punten werd gewijzigd. Zo werden de decoratieve bogen boven de vensteropeningen toen vervangen door lateien en werd de bordestrap veranderd. Deze werkzaamheden werden uitgevoerd naar plannen van de toenmalige stadsarchitect Wielders. In 1961 besloot de het gemeentebestuur tot verkoop van het oude stadhuis en werd de weg vrij gemaakt voor de sloop die in 1966 zou gaan plaats vinden.

Weber ontwierp een markant symmetrisch gebouw in een eclectische mix van gotische en renaissancistische stijlkenmerken. Het gebouw was rijk

¹² <https://verenigingsittardsverleden.nl/wp-content/uploads/2020/12/het-stadhuis-te-Sittard.pdf>

¹³ Citaat uit de rede van burgemeester Arnoldts bij de opening van het stadhuis op 10 november 1873, gepubliceerd ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het stadhuis in *De Limburger* van 2 december 1924.

versierd met natuurstenen en gepleisterde details. Het symmetrisch opgezette gebouw had midden voor een dubbele trap met een bordes. De trappen waren voorzien van gietijzeren balustrades en bij de trapopgang verzezen uit de leuning gietijzeren lantaarns.

De toren, die hoog oprees uit de middenrisaliet deed met zijn hoge kap en arkeltorentjes denken aan de middeleeuwse *belforts*, de imposante klokkentorens die bij Zuid-Nederlandse en Vlaamse raadhuisen in zwang waren. De toren was, met de grote bordestrap, de loggia en het balkon, een mooie verbeelding van de burgerlijke macht in Sittard en daarnaast een belangrijk stedenbouwkundig accent aan het belangrijkste plein van de stad. In de dakbedekking waren kleurige ruitpatronen aangebracht. Een dergelijke versiering is bekend van de daken van de Stefansdom in Wenen en het vijftiende-eeuwse Hotel Dieu in Beaune¹⁴.

Ontwerptekening van het stadhuis door C. Weber (fotoreproductie collectie F. Haans).

¹⁴ Van den Broek (1988), p.117-119.

23 Augustus 1871.

Jongstleden Maandag omstreeks 5 uur begaf zich de Gemeenteraad, vergezeld van de heeren Weber, bouwmeester en Limpens, aannemer, voorafgegaan door het Fanfaregezelschap, naar de plaats voor het bouwen van het stadhuis bestemd, om alsdan op plechtige wijze den eersten steen te leggen. Een door al deze heeren geteekend protocol, deze plechtigheid vermeldende, werd tusschen twee glazen in een mergelsteen geschoven en vervolgens door den heer burgemeester de eerste steen gelegd, waaraan de andere heeren elk den hunnen bijvoegden. De burgemeester hield bij deze gelegenheid eene langdurige rede, waarin hij de geschiedenis naging van het oude stadhuis en de verschillende daarop gevolgde raadkamers, waar het stedelijk bestuur zijne vergaderingen had gehouden en eindelijk de hoop uitdrukte dat dit grootsche gebouw, waarmee nu een aanvang werd gemaakt, in de toekomst getuige van de bloei en welvaart van Sittard zou wezen. Het Wien Neerlands Bloed door de fanfare uitgevoerd, besloot de plechtigheid.

Bericht uit de Sittardsche Courant van 23 augustus 1871 (bron: Delpher.nl).

— Bij de Maandag gehouden aanbesteding voor den bouw van een stadhuis te Sittard was laagste inschrijver de heer J. Limpens, voor f 12,883, aan wien het werk gegund is.

Bericht in het Venloosch weekblad van 17 juni 1871 (bron: Delpher.nl).

— Maandag is te Sittard met eenige plechtigheid de eerste steen gelegd van het nieuw te bouwen stadhuis.

Venloosch weekblad, 26 augustus 1871 (bron: Delpher.nl).

Te Sittard is Maandag een nieuw stadhuis ingewijd. Nadat des avonds te voren kanongebulder het feest had aangekondigd, hield des morgens te 10 uren de burgemeester Arnoldts in tegenwoordigheid van vele civiele autoriteiten en vertegenwoordigers van de schutterij een openingsrede, waarna een plechtige zitting van den Raad plaats had, gevolgd door het aanbieden van eerewijn. Op de markt werd muziek gegeven. Te 3 uren had een feestmaal plaats, waaraan de autoriteiten der stad deelnamen, terwijl

des avonds in het stadhuis een bal plaats had.

Bericht over de opening van het Stadhuis in Het Vaderland van 17 november 1873 (bron: Delpher.nl).

Sittard, 11 Nov. Gister is het nieuwe stadhuis hier ingewijd. In de groote zaal, die prachtig gedecoreerd was, hield de Burgemeester, de heer J. H. Arnoldts, die reeds 31 jaren deze betrekking te dezer plaatse vervult, in tegenwoordigheid van gemeentelijke en andere autoriteiten, een toepasselijke rede. De dag werd verder feestelijk doorgebracht.

Dagblad van Zuidholland en 's Gravenhage, 14 november 1873 (bron: Delpher.nl).

Voormalig stadhuis aan de Markt, datering ca. 1895 (bron: Archief De Domijnen, fotocollectie Jezuiten, identificatienummer 777-03-017). Op deze historische foto is de oude bebouwing te zien die rechts en links van het stadhuis stond.

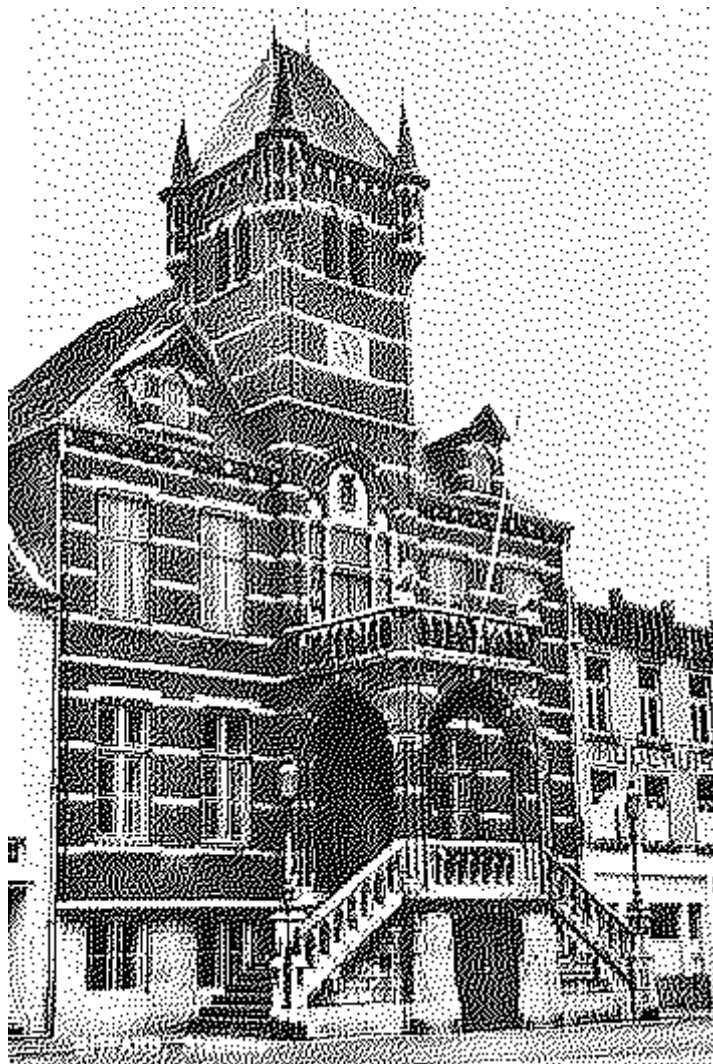
Het raadhuis omstreeks 1910-1915 (ansichtkaart privécollectie).

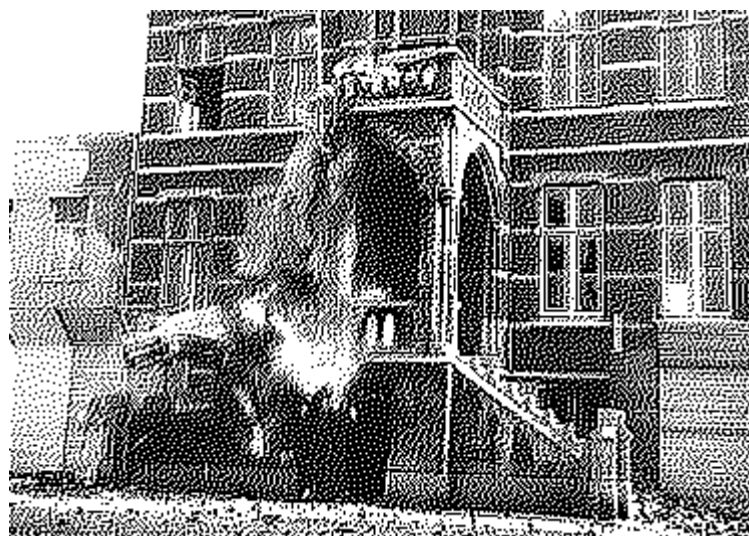
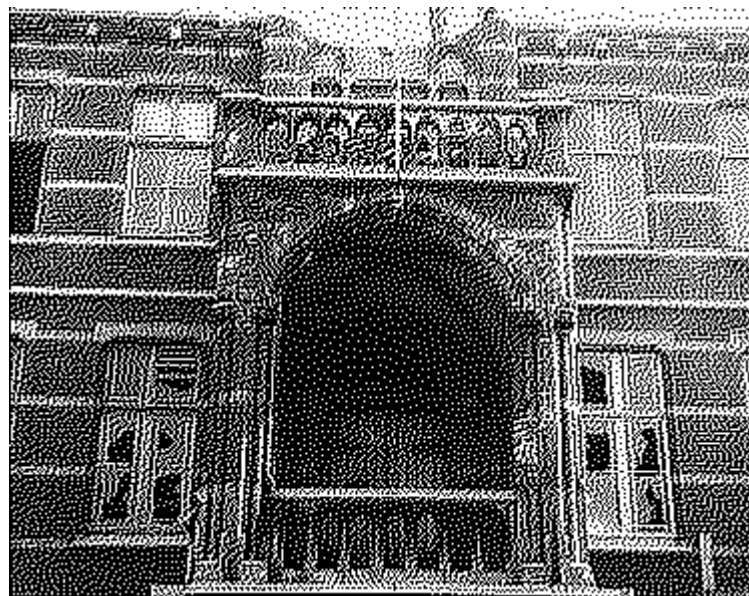
Markt gezien vanaf bordes, datering foto 1932 (bron: Archief De Domeinen, identificatienummers 525_025).

Markt gezien vanuit poort onder bordes, datering foto 1932 (bron: Archief De Domeinen, identificatienummers 525_026).

Het stadhuis werd in 1966 afgebroken om plaats te maken voor het warenhuis V en D (bron: Archief De Domijnen, identificatienummer 409_02_12). Boven de vensters zijn de boogsegmenten vervangen door lateien. Daarnaast is de balustrade van de trappartij aangepast. De speklagen zijn vermoedelijk geveerd.

Afbraak stadhuis n 1966 (bron: Archief De Domijnen, glasplatencollectie J. Wilms, identificatienummer 409_02_02).

Contour van het stadhuis op de kadastrale kart uit 1879-1880 (bron: EHC Sittard-Geleen).

Vanuit de Rosmolenstraat was het hoge stadhuis met de schilderachtige toren en het uitspringende portaal een karakteristiek focuspunt (bron: Archief De Domijnen, 409_03_07 Foto-negatievencollectie J. Wilms).

Stadsboerderij Beaujean aan de Plakstraat, datering foto 1931 (bron: Archief De Domijnen, glasplatencollectie J. Wilms, identificatienummer wilms_gp_149-2247).

Doorkijkje vanuit de Rosmolenstraat richting Markt, met rechts de stadsboerderij Beaujean en het stadhuis, in 1934 (EHC_gp_209).

3.2 DE STADSBOERDERIJ VAN BEAUJEAN

Op de hoek van de Plakstraat en de Markt stond tot de sloop in 1966 de stadsboerderij Beaujean, in het verleden één van de vele panden met een agrarische functie in de binnenstad van Sittard.

Zoals in het vorige hoofdstuk al aangegeven bestond deze stadsboerderij uit een aantal bouwvolumes rond een rechthoekige binnenplaats, die via een poort toegankelijk was vanuit het straatje in het verlengde van de oostelijke Marktwand. De oorspronkelijke carrévorm is op de vroeg negentiende-eeuwse kadastrale minuut nog weergegeven. De noordelijke vleugel van de carré heeft zich in de loop van de negentiende eeuw ontwikkeld tot een zelfstandig huis. Zo resteerde tot het moment van de sloop het zuidelijke U-vormige deel van de boerderij, bestaande uit een tweelaags L-vormige vleugel met kap en poort, en aan de oostzijde een bouwdeel met diep afgestoken kap.

Foto's, gemaakt in de jaren voor de sloop, en een inmeting uit 1962 tonen aan dat Beaujean een complex samengesteld gebouw was met een gelaagde en lange bouwgeschiedenis. In het gebouw waren nog veel historische bouwconstructies en interessante interieurelementen uit de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw bewaard gebleven. Bijgaande illustraties geven daar een beeld van.

Bouwkundige tekening van stadsboerderij Beaujean, in 1962 vervaardigd door Bardet (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer BT-026233).

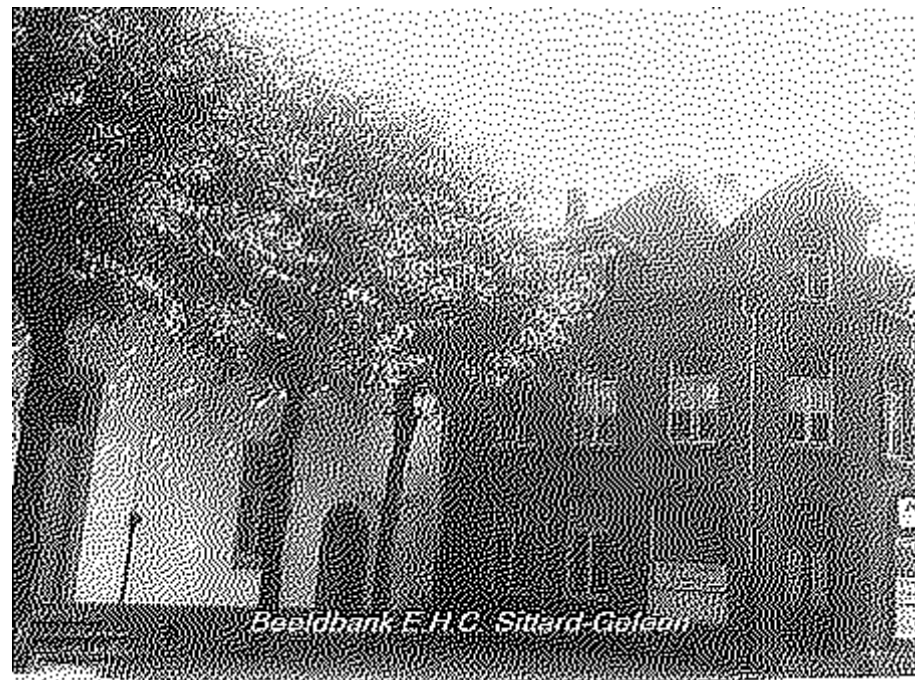
Blik vanuit de Rosmolenstraat richting markt, met rechts het Kritzraedthuis en in het midden de stadsboerderij Beaujean; situatie circa 1960 (bron: www.foto.serc.nl).

Voormalige stadsboerderij Beaujean, die stond op de hoek Rosmolenstraat-Plakstraat. Foto in september 1961 vervaardigd door G.Th. Delemarre. (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 63.364).

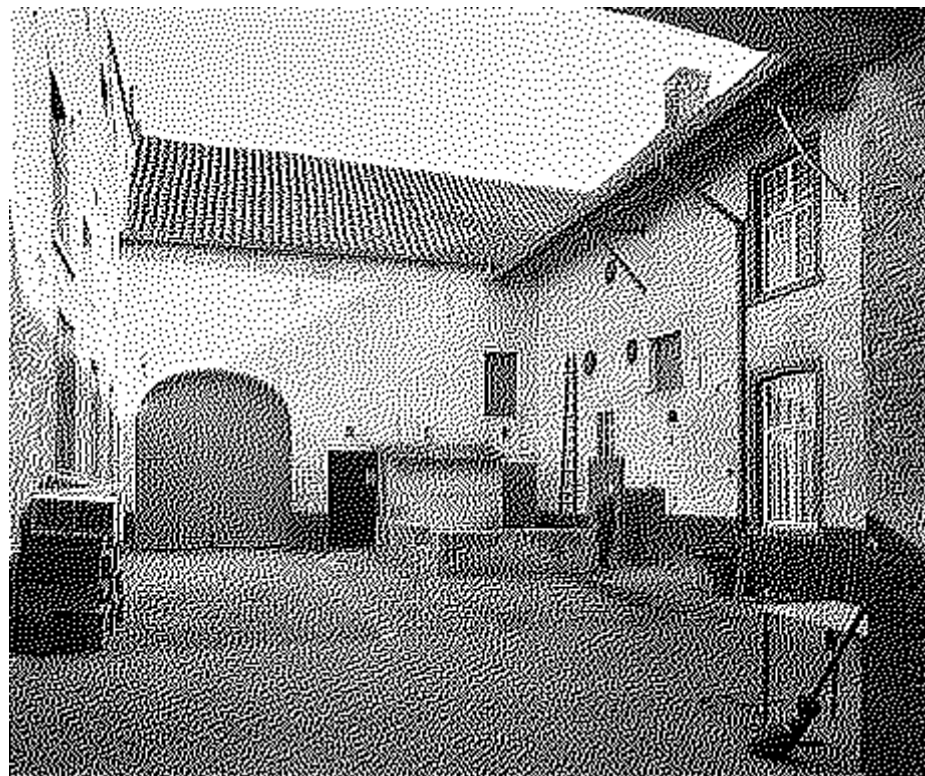
Voormalige stadsboerderij Beaujean, die stond op de hoek Rosmolenstraat-Plakstraat. Foto in september 1961 vervaardigd door G.Th. Delemarre (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 63.365).

Beeldbank E.H.C. Sittard-Geleen
Hoekpand Plakstraat 37 naast de voormalige stadsboerderij Beaujean (bron: Archief De Domijnen, collectie Gemeente Sittard, glasplatencollectie, bestandsnaam sittard_gp_168.2528.jpg).

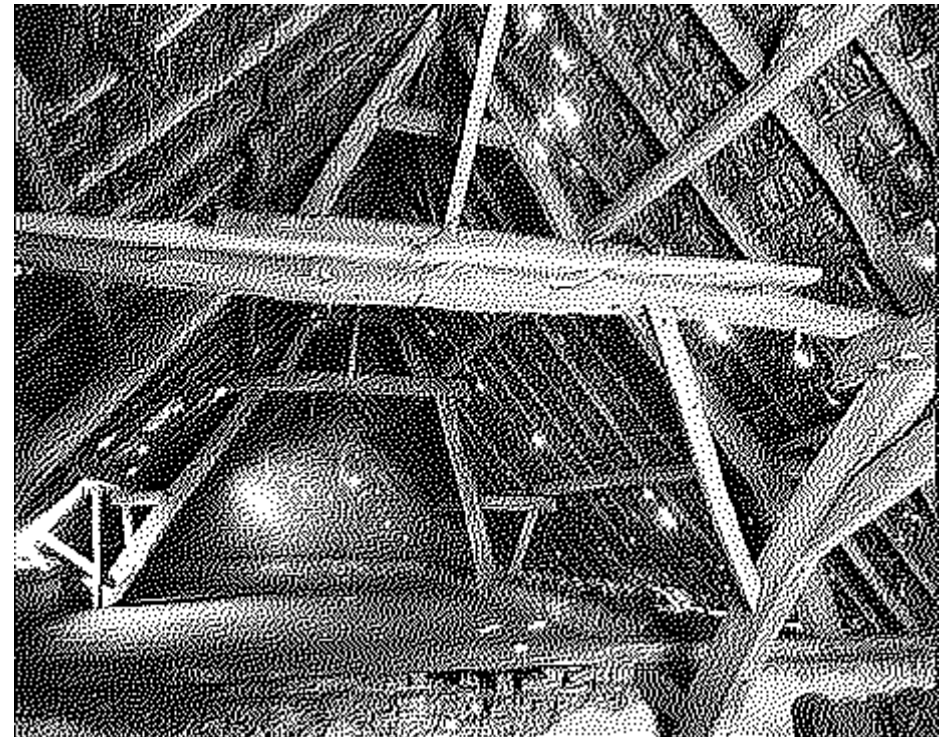
Binnenplaats van voormalige stadsboerderij Beaujean, die stond op de hoek Rosmolenstraat-Plakstraat. Foto in september 1961 vervaardigd door G.Th. Delemarre (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 63.364).

Binnenplaats van voormalige stadsboerderij Beaujean. Foto in september 1961 vervaardigd door G.Th. Delemarre (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 63.367).

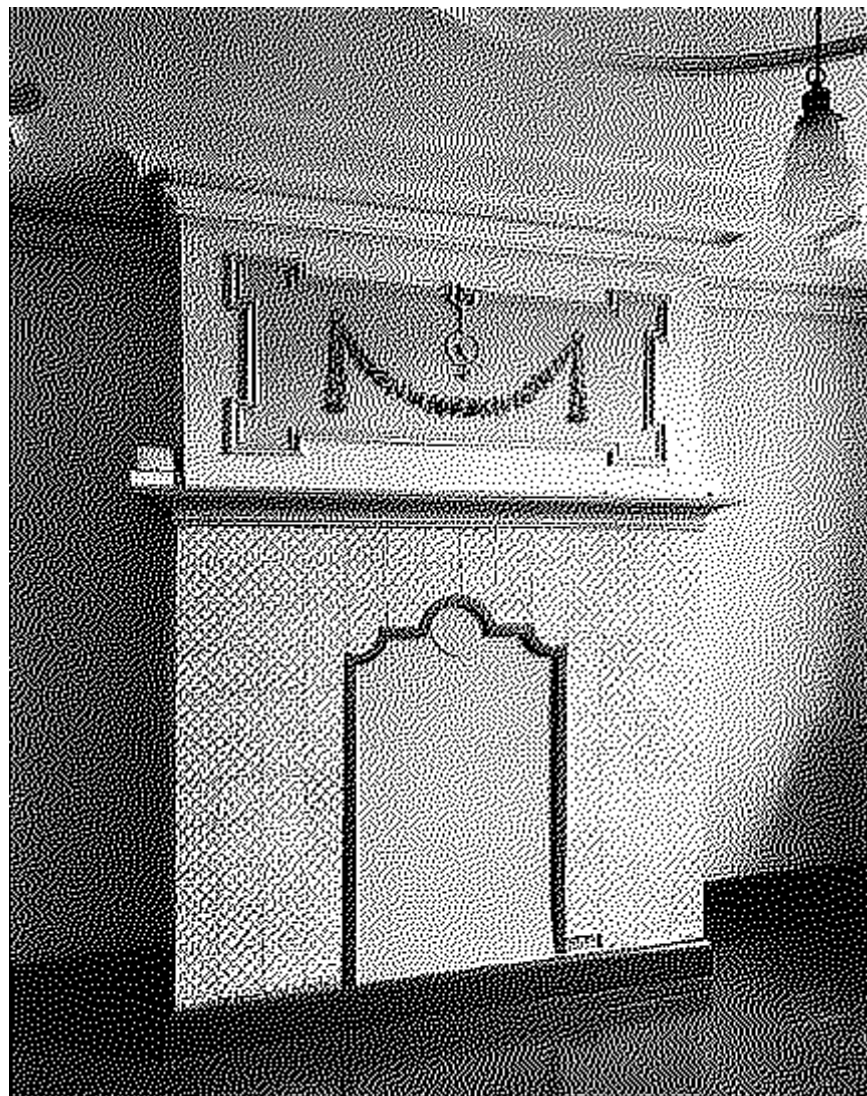
Plakstraat met stadsboerderij Beaujean en een van de bomen op het 'pleintje' (bron: Archief De Domijnen, Glasplatencollectie J. Wilms, Sittard, bestandsnaam wilms_gp_147-2194.jpg).

Kapconstructie van voormalige stadsboerderij Beaujean, destijds Plakstraat 39. Foto in september 1961 vervaardigd door G.Th. Delemarre. (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 63.370).

Interieur van een benedenkamer van voormalige stadsboerderij Beaujean, Plakstraat 39. Foto in september 1961 vervaardigd door G.Th. Delemarre. (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 63.368).

Schouw op bovenetage van voormalige stadsboerderij Beaujean, Plakstraat 39. Foto in september 1961 vervaardigd door G.Th. Delemarre. (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 63.369).

Sittard wacht op winkelcentrum
Nog geen sloopvergunning voor oude stadsboerderij
Monumenten-zorg heeft bezwaren

VERBODEN, 10 maart 1963. Het is de bedoeling van de gemeente Sittard om de oude stadsboerderij aan de Markt te sloopvergunnen. De gemeente heeft hiervoor een vergunning bij de provincie aangevraagd. De provincie heeft echter bezwaren. De monumentenzorg heeft bezwaren. De gemeente heeft daarom nog geen vergunning gegeven. De gemeente heeft echter wel een vergunning gegeven voor de sloop van de boerderij. De gemeente heeft echter wel een vergunning gegeven voor de sloop van de boerderij.

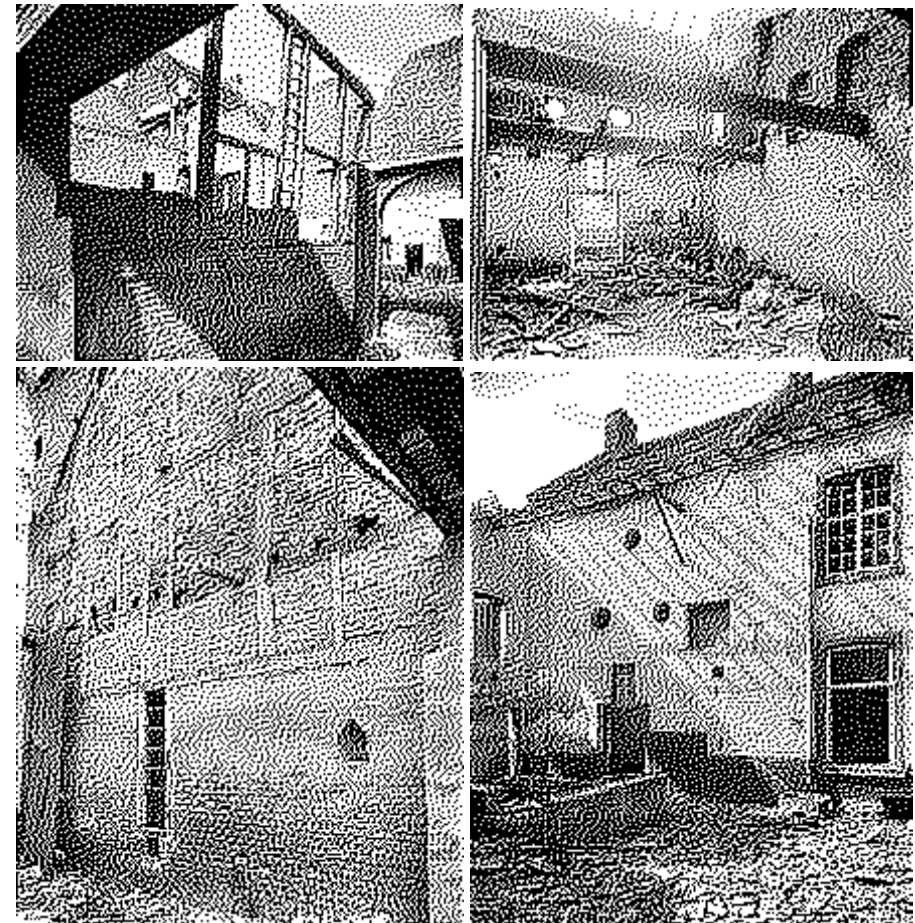
Vertegenwoordiger voor ruim / 3000 bestolen

spaar veilig spaar moder spaar bij de

NOG GEEN VERGUNNING VOOR AFBRAAK

Voor de vestiging van het grootwinkelbedrijf werd reeds op 3 augustus 1961 een sloopvergunning voor deze stadsboerderij (oude boerderij Beunjean) gevraagd. Men kan zich de teleurstelling indenken toen op 13 maart j.l. het bericht kwam van de zijde van het ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, dat er tegen de afbraak van dit pand nog bezwaren bestaan, in hoofdzaak verband houdende met monumentenzorg. Gelukkig is dit geen formele afwijzende beschikking, maar een beslissing op grond van de nieuwe monumentenwet op de daarin voorgescreven wijze moet worden aangevraagd. Deze stadsboerderij komt inderdaad voor op de voorlopige lijst van monumentenzorg.

De sloop van de stadsboerderij had nogal wat voeten in de aarde, zoals het Limburgsch Dablad op 29 maart 1963 berichtte (bron: www.delpher.nl).

De stadsboerderij tijdens de sloop in mei 1965 (foto's G.TH. Delemarre, collectie RCE).

3.3 HISTORISCHE PANDEN AAN DE PLAKSTRAAT

Rond 1965 werd ten behoeve van de nieuwbouw van V&D ook een korte rij huizen aan de noordzijde van de Plakstraat gesloopt. De rij sloot, met een flinke rooilijnsprong, aan op de stadsboerderij, die in de vorige paragraaf is behandeld. Door de grote rooilijnsprong lag er bij de zijgevel van de boerderij een klein, met bomen beplant pleintje.

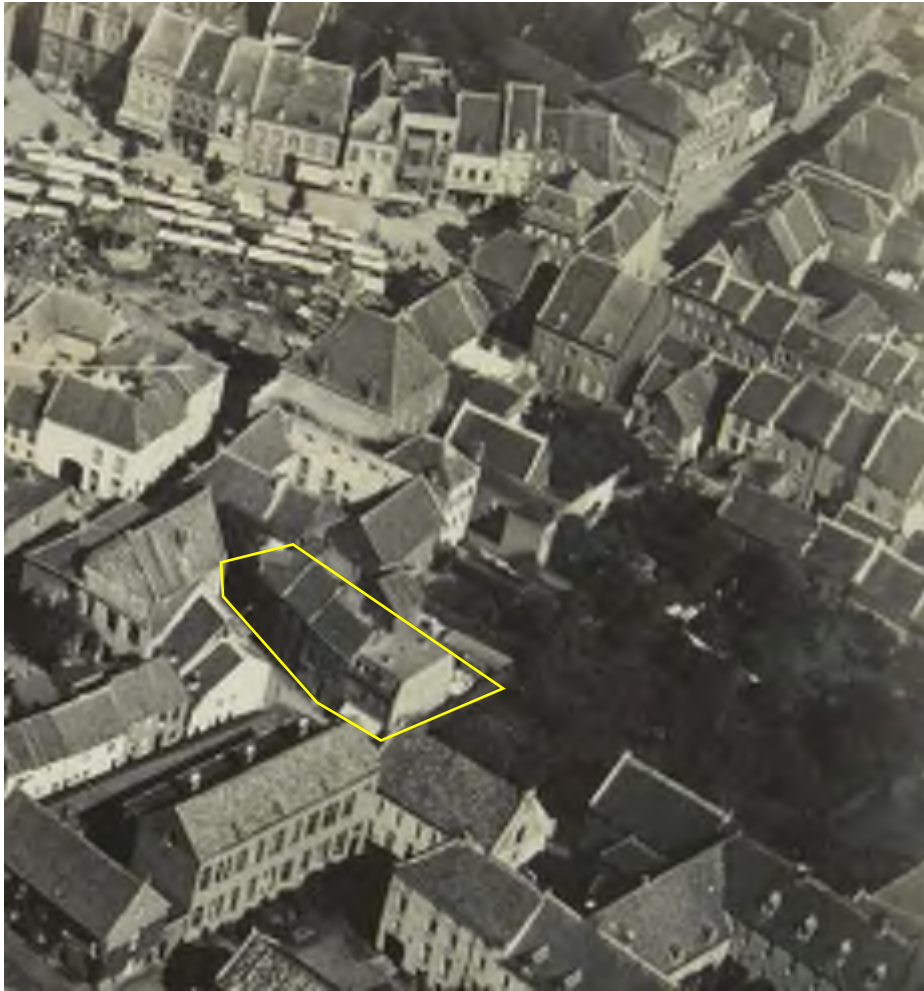
Het meest noordelijke pand van de gesloopte rij was een vermoedelijk rond 1900 gebouwd winkelpand met bovenwoning (Plakstraat 37). Het pand had twee bouwlagen met schilddak en een markante afgeschuinde hoek, bekroond met een dakhuis. Daarmee was het pand een karakteristiek accent aan het begin van de Plakstraat. In het pand was onder meer een schildersbedrijf gevestigd.

De twee aansluitende panden Plakstraat 33-35 waren woonhuizen van drie bouwlagen met dwarskap. De voorgevels vormden samen een geheel, waren in blokverband gepleisterd en bevatten geprofileerde lijsten bij de gevelopeningen. De detaillering van de voorgevels wijst op een datering rond 1875-1880, maar in ieder geval nr. 35 was in kern veel ouder. Hierop wijzen onder meer de oude muurankers in Y-vorm. Waarschijnlijk is het huis later in de negentiende eeuw met een nieuw gebouwd huis op nr. 33 achter één gevel verenigd.

Nr. 31 was een winkelpand met een bakstenen voorgevel uit het interbellum. Het onderkelderde pand had drie bouwlagen, waarvan de bovenste aan de straatzijde was voorzien van een schuin dakschild. De begane grond bezat een symmetrische winkelpui met ingang in het midden. OP de verdieping waren er vier smalle vensters. Jarenlang was er een koffie- en snoepwinkel gevestigd.

Op de kadastrale kaart van circa 1832 is te zien, dat de rond 1965 gesloopte bebouwing aan de Plakstraat, toen al deels bestond. Het hoekpand met kadastraal nummer 319 valt samen met het latere Plakstraat 37. Plakstraat 35 stond ter plekke van kadastraal nummer 318. Dit is het pand met de oude muurankers. Nr. 33 stond ter plekke van kadastraal nummer 317 en was er in 1832 nog niet, op een zeer smal bouwsel langs de straat na.

Luchtfoto uit circa 1924 met in het gele kader de in de jaren 60 gesloopte panden aan de Plakstraat (bron: Beeldbank Defensie, identificatienummer 2011-5277).

Hoekpand Plakstraat 37, vermoedelijk rond 1950 (collectie Gemeente Sittard, glasplatencollectie, 422-2652).

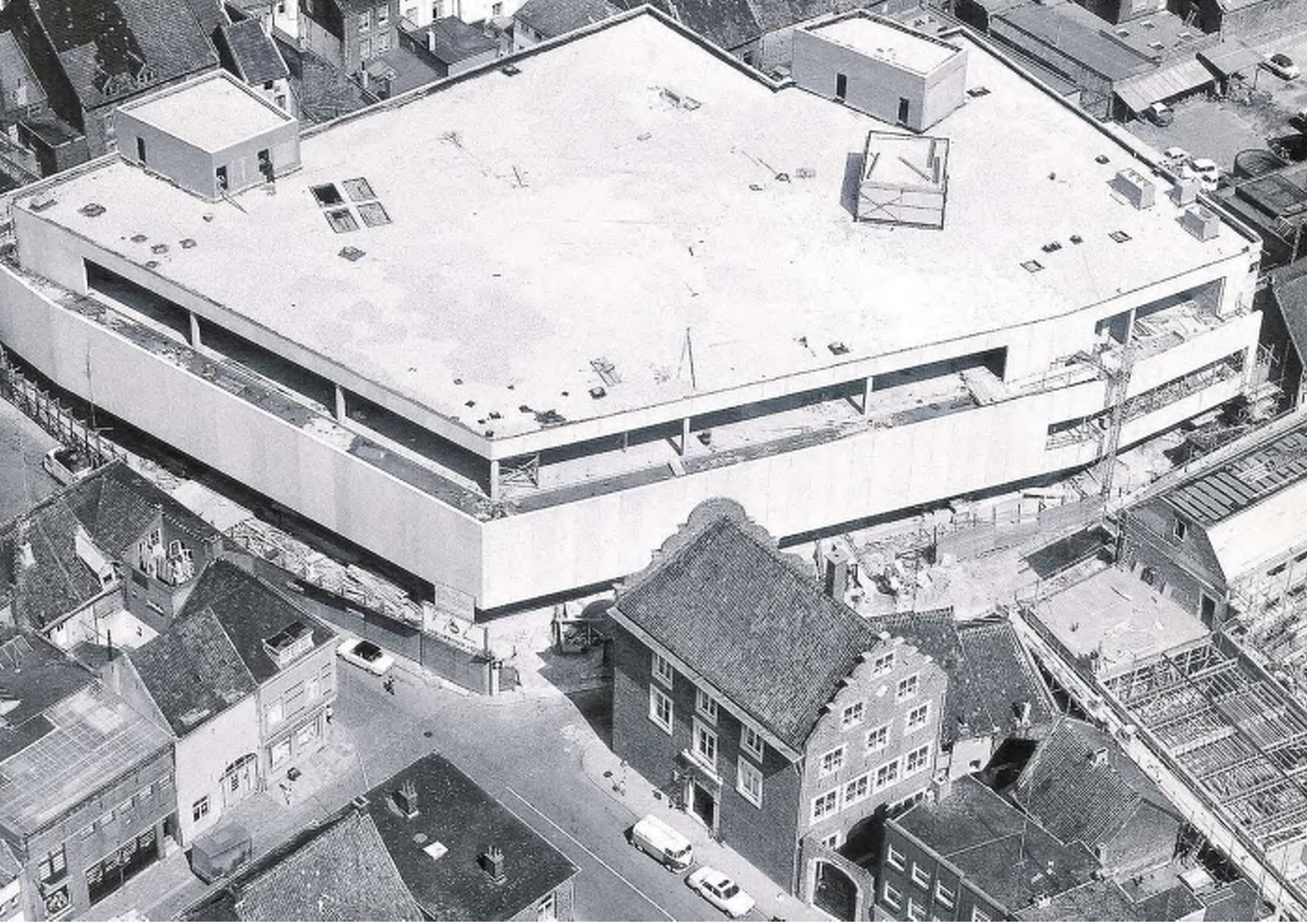
Plakstraat 33-35, rond 1930 (?) (collectie Gemeente Sittard, glasplatencollectie, 422-2548).

De panden Plakstraat 33-35. Foto in september 1961 vervaardigd door G.Th. Delemarre. (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 79.929). Rechts is nog net de bakstenen gevel van het winkelwoonhuis nr. 31 te zien (zie ook de volgende afbeelding).

Naast nr. 33 stond tot de sloop in de jaren 60 een winkelwoonhuis met een bakstenen voorgevel uit het interbellum (bron: Archief De Domijnen, 409_02_36 Foto-negatievencollectie J. Wilms).

4 V&D GEBOUW

4.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt beknopt ingegaan op de totstandkoming en de aard van het V&D warenhuis in Sittard.

4.2 AANLEIDING

In 1968 opende Vroom & Dreesmann in Sittard de deuren van het splinternieuwe warenhuis aan de historische Markt. De binnenstad onderging in de jaren na 1960 grootschalige saneringen. Er werd een nieuwe infrastructuur in en rond de stadskern gerealiseerd en op verschillende locaties was sprake van een moderne cityvorming. In feite waren deze ontwikkelingen een vervolg op de weg, die al in de eerste helft van de vorige eeuw was ingeslagen. Als gevolg van de snel groeiende bevolking van Sittard (en de gehele westelijke mijnstreek) moesten nieuwe wijken worden gebouwd en nieuwe infrastructuur worden aangelegd. Al voor de Tweede Wereldoorlog vond veel bouwactiviteit plaats in de zuidrand van de binnenstad. Na 1945 werden de vele onbebouwde plekken tussen de binnenstad en de buitenwijken ingevuld. In deze periode werden ook plannen ontwikkeld voor de modernisering en sanering van de binnenstad, waarin de vele nieuwe centrumfuncties in de snel groeiende stad een plek moesten krijgen. In het bijzonder de verdere uitbouw tot

winkelhart van de regio vroeg veel aandacht. Voor Sittard relevant zijn het Stads kernplan, dat architect M.P.J.H. Klijnen in 1955 maakte samen met de directeur van Publieke Werken in Sittard, de heer Moolhuysen. In het begin van de jaren 60 werd dit plan, dat gedeeltelijk werd uitgevoerd, nog eens aangepast, mogelijk door architect B.H.F.L. Salemans. De vestiging van een bovenlokale publiekstrekker als het warenhuis Vroom & Dreesmann heeft daarin een grote rol gespeeld.

4.3 SLOOP EN BOUW

Voor de bouw van het nieuwe warenhuis was het oog gevallen op een zeer prominente en centrale plek in de binnenstad: de zuidoosthoek van de historische Markt. Anders dan in de beginjaren van V&D, toen in kleinere steden nog wel eens werd gekozen voor een vestiging in een aantal aan elkaar te koppelen bestaande panden, werd de naoorlogse warenhuisbouw van het concern gekenmerkt door moderne nieuwbouw, waarin de presentatie, verkoop en expeditie zo efficiënt mogelijk konden worden uitgevoerd.

Dat betekende in Sittard, dat de beoogde locatie geheel vrij van de bestaande bebouwing moest worden gemaakt. In 1966 ging het oude Stadhuis tegen de vlakte. Het zelfde lot ondergingen de historische stadsboerderij Beaujean en nog enkele andere oude huizen aan de Markt en de Plakstraat. In het bijzonder de sloop van het oude negentiende-eeuwse stadhuis met zijn markante toren en bordes werd door veel Sittardenaren sterk betreurd. Vooral de sloop van de stadsboerderij stuitte op verzet van de toenmalige Rijksdienst voor Monumentenzorg. Het gebouw stond op de zogenaamde “Voorlopige Lijst” van panden, die in aanmerking kwamen voor bescherming als rijksmonument.

Inventarisatie van het te beschermen stadsgezicht Sittard, in 1950 uitgevoerd door stedenbouwkundig architect J. Stapper van de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer RCE-647_Stapper50). Links de gehele kaart met legenda, links een fragment daarvan dat betrekking heeft op het onderzoeksgebied. Op deze kaart werd de stadsboerderij Beaujean geklassificeerd als ‘goed pand’ en tevens aangeduid als pand dat onderdeel uitmaakt van de ‘monumenten genoemd in de voorlopige lijst als particuliere gebouwen’. Ook de bomerij die direct ten zuiden van de stadsboerderij stond werd als waardevol groen aangemerkt. Het nadien gesloopte pand ten noorden van het negentiende-eeuwse stadhuis was eveneens aangemerkt als ‘goed pand’. Opvallend is dat het stadhuis destijds werd getypeerd als een ‘door zijn ligging storend modern pand’.

Afbraak Raadhuis en voormalige uitspanning De Keizer (bron: www.foto.serc.nl)

Afbraak Raadhuis (bron: www.foto.serc.nl)

Kadastrale hulppkaart STDoo sectie F archiefnummer 240, dienstjaar 1969 (bron: Kadaster Archiefviewer). De blauwe lijnen geven de perceelsgrenzen weer die ten gevolge van de bouw van het V&D-gebouw werden opgeheven.

Presentatietekening met twee ontwerpen voor de Sittardse V&D. Het bovenste werd in iets gewijzigde vorm uitgevoerd (Delpher.nl).

De bouw van het nieuwe warenhuis ging voortvarend. Al in 1968 werd het gebouw voor publiek geopend. Het grootschalige gebouw is typerend voor de pragmatische warenhuis in de jaren 60 van de vorige eeuw: een groots opgezet gebouw met uitgestrekte verkoopvloeren, een gesloten karakter op de verdiepingen waar daglicht niet wenselijk was, en een modern restaurant op het dak. Het vooruitstrevende karakter van V&D, dat zich na de oorlog als een zeer eigentijdse handelsonderneming ontwikkelde, kwam tot uitdrukking in de uiterst moderne architectuur: strakke horizontale lijnen, beton, een moderne belettering, etc.

Het ontwerp van het Sittardse V&D filiaal kwam van het bureau van ir. F.P.J. Peutz b.i. Fritz Peutz (1896-1974) behoort tot de bekendste Limburgse architecten van de vorige eeuw. Hij begon in 1920 een eigen architectenbureau in Heerlen en ontwikkelde in zijn werk een heel eigen, deels op de klassieke architectuur gestoelde interpretatie van het Nieuwe Bouwen. Tot zijn bekendste werken behoren het destijds hypermoderne functionalistische Glaspaleis in Heerlen (1933) en het Raadhuis in dezelfde stad (1936-1942). Ook in Heerlen ontwierp zijn bureau het warenhuis van Vroom & Dreesmann (1958). Begin jaren 60 werd Peutz ernstig ziek en moest hij steeds meer werkzaamheden overlaten aan zijn medewerkers. Vanaf 1962 zou er geen ontwerp meer zijn, dat volledig door Peutz was bedacht¹⁵. In 1963 kwam Peutz' zoon Jan in vaste dienst. Hij nam in 1965 de werkzaamheden van zijn vader volledig over, maar het bureau bleef de naam F.P.J. Peutz voeren. Pas in 1976 nam Jan Peutz het bureau in zijn geheel over en werd de naam veranderd in "Architectenbureau Peutz". Het Sittardse Vroom & Dreesmanngebouw wordt niet meer tot de werken van de "oude" Peutz gerekend.

¹⁵ Visser-Zaccagnini (2013), p. 23.

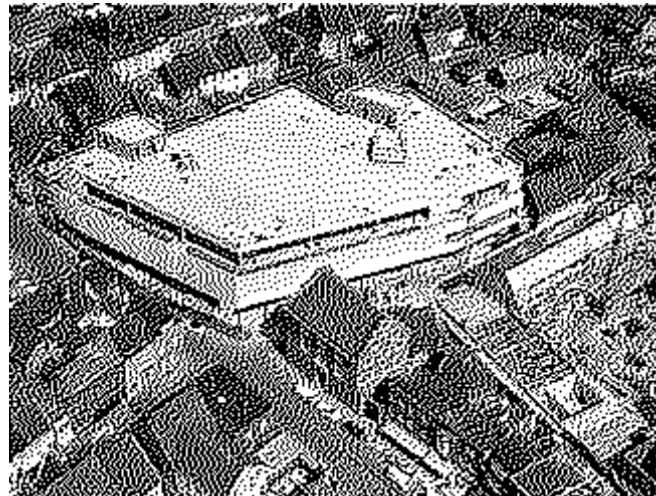
Bouwwerkzaamheden aan de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te Sittard (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso04-08.jpg).

Bouwwerkzaamheden aan de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te Sittard (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso04-08.jpg).

Bouwwerkzaamheden aan de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te Sittard (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso04-07.jpg).

De bouw van de nieuwe V&D in volle gang in 1967 (collectie Archief De Domijnen, KLM Aerocarto).

Kadastrale hulpkaart STD00 sectie F archiefnummer 273, dienstjaar 1970 (bron: Kadaster Archiefviewer). Het perceel van het V&D-gebouw heeft perceelnummer 1900. Op deze kadastrale tekening is de contour van het nieuwe V&D-gebouw weergegeven. Daarnaast zijn de oude voorgevelrooilijnen van de gesloopte bebouwing nog aangeduid.

Uit het Limburgsch Dagblad van 6 december 1963.

Illustratie bij een krantenbericht in het Limburgsch Dagblad van 22 september 1966.

Het warenhuis werd enigszins afwijkend van de oorspronkelijke plannen gebouwd. In 1966 werd namelijk besloten om een vierde bouwlaag aan het drie lagen hoge ontwerp toe te voegen. In het Limburgsch Dagblad van 22 september 1966 is een uitgebreide beschrijving van de nieuwbouw te lezen.

ALS ALLES MEELOOPT PROJECT IN DE EERSTE HELFT VAN 1968 GEREED

V & D Sittard bouwt hoger dan aanvankelijk was gepland

(Van onze verslaggever)

SITTARD, 23 september. — De bouw van het warenhuis van Vroom en Dreesmann aan de Markt te Sittard — zoals bekend is men met de werkzaamheden al verop aan de gang — zal hoger worden dan aanvankelijk was gepland. Recente besluiten om niet meer vier bouwlagen te realiseren, die elk een oppervlakte zullen krijgen van 3000 vierkante meter. Van de totale oppervlakte zal 8 à 9000 m² als verkoopruimte worden ingericht. Als de komende winter niet te streng wordt, kan het pand van V. en D.-Sittard in de eerste helft van 1968 in gebruik worden genomen. Men streeft ernaar de bouwvakelijke werkzaamheden in september-oktober 1967 gereed te hebben, waarna de inrichting ook snel zal kunnen worden.

Wanneer uitbreiding in Geleen?

In Sittardse vestiging van groenendaal en een afzonderlijk bakenspannend. Een bijzonder effect is het gebouw dat de pijlers niet meer haaks maar diagonaal op elkaar worden te staan. Daardoor heeft men ook wonder pijlers nodig dan in de traditionele bouwwijze. Het centrale veranda in het warenhuis wordt versierd met een dubbele zijdelingse met een overloopkapaciteit van 2000 personen per uur. Op deze zijdelingse kunnen 1000 personen naast elkaar staan. Daarnaast wordt ook de nodige aandacht besteed aan de lichtvoorziening. Een installatie van 200000 lampen zal er voorzeker

30.000 m² met betrekking tot een onderverdi. Dat is viermaal per uur de totale hoerbaarheid licht die zich in het warenhuis bevindt.

Supermarkt

Het pand dat ook lateraal krijgt van 30.000 m² zal bestaan uit een woonruimte, portier-afdeling, eerste etage en tweede etage. In het achterraam wordt een grote supermarkt van 1000 m² ingebouwd. Voor de voorste etage tot te passen worden nu gebruik worden gemaakt van de stralings die de inrichting van de Alleen V en D-gevoel te krijgen zijn opgevoerd. Ook komen in het achterraam de huiselijke en woonkamerwoningen. De pijlers wordt gereserveerd voor de gebouwen woonwoningen. Voort zal op deze zijdeling — en wel aan de zijde van de Markt — een zijdeling worden gevoerd. De eerste etage is bestemd voor de confectie-industrie en woonwoningen ook voor de woonwoningen en op de tweede etage

Zo komt de voorzijde van de V en D-vestiging te Sittard er uit te zien.

komt een complete woonwoning, maar daarna. Op deze laatste verdieping zal ook een grote woonruimte van 1000 m² worden ingebouwd met een stand worden gebouwd. Het gebouw wordt voorzien van de nieuwste brandveiligheidsapparatuur. De bedoeling is dat Sittard in een gebouw van de uitbreiding van Sittard en Geleen wordt ondergebracht en wordt streekt men erom beide vestigingen in de toekomst tot een exploitatie-eenheid te laten overgaan.

Zoals bekend is de bouw te Sittard begonnen door het architectenbureau van prof. dr. F. P. J. Peutz tevens de bouw

van de woonwoningen worden uitgevoerd door de firma DTHA.

Geleen

Op dit moment is nog niet bekend hoe en wanneer de uitbreiding van het pand van Vroom en Dreesmann in Geleen zal worden gerealiseerd. Het plan bestaat uit al diverse jaren gereed maar men wacht op de benodigde goedkeuring op de uitbreiding ervan niet worden verkregen.

Van de zijde van V en D-Geleen, staat men nu met de uitbreiding met de firma DTHA een plan in overleg

om het ene afzonderlijk acceptabel project te krijgen voor Geleen. Dit zou ook een vrij snel kunnen krijgen maar — en vergeet niet even toe — D en V van Geleen hebben nog niet erg. „De gemeenteraad heeft zelfs in het begin niet geoordeeld. Wij hebben het nog even, maar hebben nog niet goedgekeurd“ aldus V en D.

Geleens burgemeester dr. J. P. D. van Benthien was glimlachend met het omstandigheid te geven. Hij zei: „Verreken van V en D zal wel bekend worden. Ik kan daar nog niets over zeggen, want we zijn nog in het onderhandelingsstadium.“

Opening op 12 maart 1968 van de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso04-03.jpg).

Opening op 12 maart 1968 van de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso03-31.jpg).

Opening op 12 maart 1968 van de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso03-32.jpg).

Opening op 12 maart 1968 van de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso03-30.jpg).

Opening op 12 maart 1968 van de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso03-29.jpg).

Opening op 12 maart 1968 van de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso03-25.jpg).

Opening op 12 maart 1968 van de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso03-26.jpg).

Opening op 12 maart 1968 van de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso03-22.jpg).

Opening op 12 maart 1968 van de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso03-20.jpg).

Opening op 12 maart 1968 van de nieuwbouw van Vroom en Dreesmann op de Markt te (bron: Archief De Domijnen, Collectie Gemeente Sittard, bestandsnaam diavgso03-10.jpg).

Markt van Sittard. Datering foto 1974 (bron: Beeldbank RCE, identificatienummer 164.251).

5 RUIMTELIJKE KARAKTERISTIEK

5.1 HISTORISCH-STEDENBOUWKUNDIGE KENMERKEN

De stedenbouwkundige structuur, opzet en inrichting van het bouwblok Markt-Plakstraat-Putstraat en omgeving zijn het resultaat van de eeuwenlange ontwikkelingsgeschiedenis van dit gedeelte van de binnenstad van Sittard. In deze paragraaf wordt ingegaan op de historisch-stedenbouwkundige kenmerken en cultuurhistorische waarden die bepalend zijn voor de ruimtelijke karakteristiek van het onderzoeksgebied. Bij het onderscheiden van deze kenmerken en waarden is mede gebruik gemaakt van het waardestellend cultuurhistorisch gebiedsonderzoek Binnenstad en uitvalswegen Sittard (Buro4, 2013).

De ruimtelijke karakteristiek van het onderzoeksgebied en zijn omgeving wordt bepaald door de volgende aspecten:

- “organisch” gevormde, fijnmazige stedenbouwkundige structuur; eeuwenoud stratenpatroon, verkavelingsstructuren, etc.;
- onregelmatig gevormd bouwblok, krommende straten met vaak onverwachte aansluitingen en zich telkens ontvouwende nieuwe stadsgezichten;
- gesloten bouwblok met een open binnenterrein, dat een restant vormt van de tuinen;

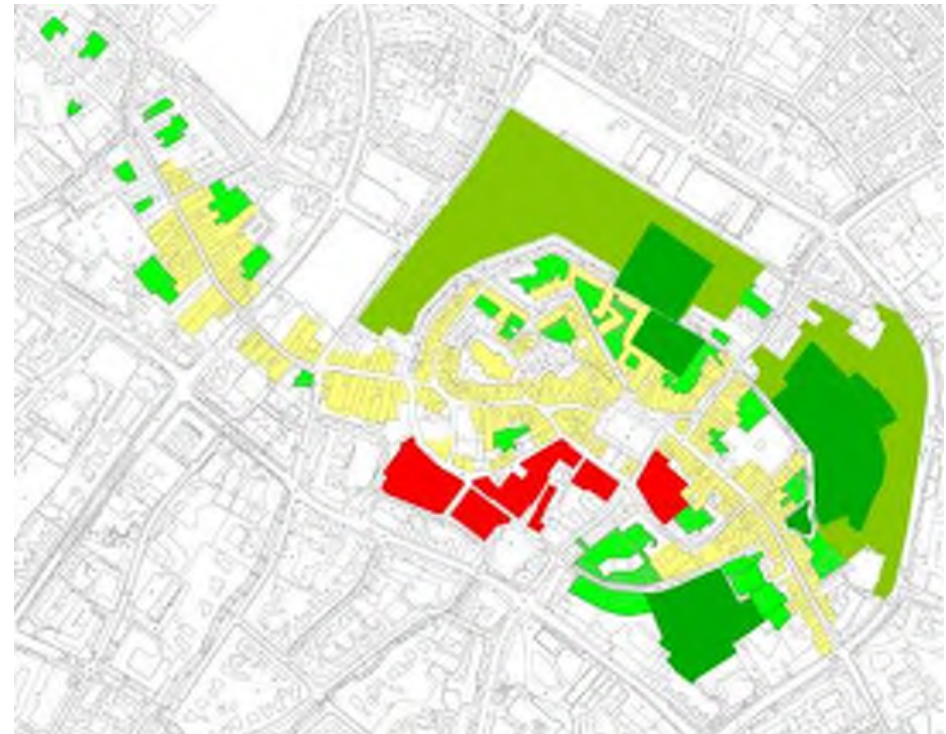
- ontsluiting achtererven en binnenterreinen door middel van poorten;
- historische verkavelingsstructuren en rooilijnen;
- opmerkelijke rooilijnsprong op hoek Plakstraat-Markt;
- kleinschaligheid bebouwing, merendeels twee of drie bouwlagen met overwegend dwarskappen;
- traditionele gevelindelingen, materiaalgebruik en vormgeving. Vormen en materialen verschillen vaak per pand. Dit is een herinnering aan de individuele ontwikkeling op de afzonderlijke percelen. In de afzonderlijke gevels en de individuele kappen is de historische percelering afleesbaar;
- bebouwing aan representatieve Markt en het oude hoofdlint Putstraat in de regel minder sober (meer detaillering en bijzondere elementen) dan perifere Plakstraat. Ook functioneel zijn er verschillen: extravert aan de Markt en Putstraat: winkel-horeca-openbaar, introvert aan Plakstraat: wonen-werken-klooster
- aanwezigheid van veel rijks- en gemeentelijke monumenten en andere karakteristieke historische panden;
- beeldbepalende bomen aan de westzijde van het V&D-gebouw, als onderdeel van bomenrij voor de oostelijke gevelwand van de Markt.

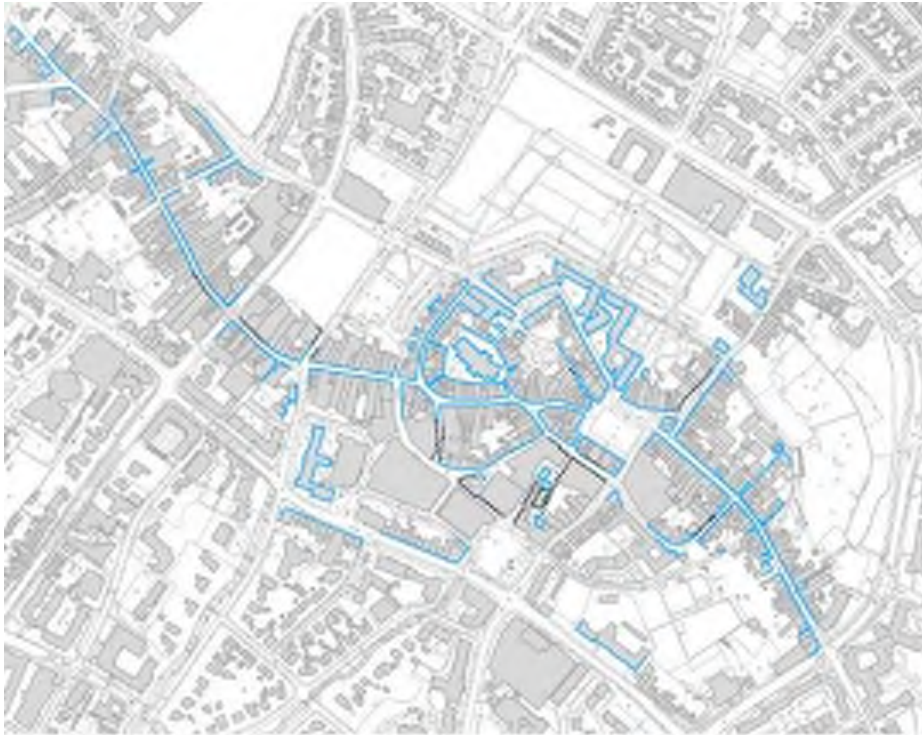
Poorten vormen vanouds de toegang tot achtererven en Binnenterreinen (MAB, april 2021).

Kaartje van het historische stratenpatroon met uitvalswegen (bruin), de historische omwalling (rood-bruin) en waterlopen (blauw) uit het waardestellend cultuurhistorisch gebiedsonderzoek Binnenstad en uitvalswegen Sittard (Buro4, 2013). De Markt, Plakstraat en Putstraat maken onderdeel uit van het historisch stratenpatroon.

Kaartje van de nog herkenbare middeleeuwse perceelindeling (geel), groene onbebouwde plekken (groen) en verstoringen van de fijnmazige stedenbouwkundige structuur (rood) uit het waardestellend cultuurhistorisch gebiedsonderzoek Binnenstad en uitvalswegen Sittard (Buro4, 2013). Binnen het onderzochte bouwblok zijn de fijnmazige percelering langs de Putstraat en het groene binnenterrein achter de Plakstraat aangeduid. Het V&D-gebouw wordt aangeduid als een locatie waar de fijnmazige stedenbouwkundige structuur is verstoord.

Overzicht van historisch waardevolle gevelwanden (lichtblauw) en historische waardevolle rooilijnen (donker gestippeld en lichtblauw) uit het waardestellend cultuurhistorisch gebiedsonderzoek Binnenstad en uitvalswegen Sittard (Buro4, 2013). Met uitzondering van de gevels van het V&D-gebouw worden de gevelwanden van het bouwblok Markt-Plakstraat-Putstraat als waardevol aangemerkt. Ook delen van de gevelwanden die tegenover het V&D-gebouw liggen (Plakstraat en Nieuwstraat) zijn aangeduid als historisch waardevol.

Overzicht van monumentale en beeldbepalende bomen uit het waardestellend cultuurhistorisch gebiedsonderzoek Binnenstad en uitvalswegen Sittard (Buro4, 2013). Ten westen van het V&D-gebouw staat een aantal waardevolle bomen.

5.2 BEBOUWINGSKARAKTERISTIEK

Deze paragraaf zoomt in op het karakter van de (historische) bebouwing in de aan het plangebied grenzende straten.

Markt

Het bebouwingsbeeld van de zuidoostwand van de Markt toont een duidelijke tweedeling. Het oostelijke deel bestaat uit een rij van vier relatief smalle en diepe historische panden en is onderdeel van de historische marktplaatsbebouwing. De panden variëren in breedte van twee tot vier vensterassen, en in hoogte van twee tot drie bouwlagen met een kap. Het hoekpand Putstraat 1-1a en het belendende smalle pand Markt 37 hebben een schilddak met de nok haaks op de straat. De panden Markt 38 en 39 zijn beide van het voor grote delen van de Markt kenmerkende dwarshuistype, dus met een kap met de nok evenwijdig aan de straat. De gevels zijn van baksteen of gepleisterd en hebben een traditionele detaillering.

Het westelijke deel van de pleinwand wordt bepaald door het brede, merendeels drielaagse bouwvolume van de voormalige V&D. Het gebouw onderscheidt zich van de omgeving door de brede opzet, het daarmee ontkennen van de oude verkavelingsstructuren, het horizontale karakter van bouwmassa en gevelindeling, het vrij gesloten karakter en het moderne materiaalgebruik. Als sierend element is een klok aangebracht.

De zuidoostwand van de Markt (MAB, april 2021).

Plakstraat

Ook de Plakstraat heeft een zeer afwisselende bebouwing. De noordelijke straatwand bestaat voor een deel uit de bebouwing van het V&D complex. De bouwmassa is hier drielaags, maar door het terugliggen van de derde laag wordt alleen de tweelaags onderbouw in straatbeeld ervaren, met een transparante onderbouw (etalages) en een vrijwel volledig gesloten en abrupt eindigende bovenbouw.

De V&D gevel contrasteert sterk met meer traditionele bebouwing van de straat. Deze bestaat uit een mix van recente en wat oudere gebouwen van twee lagen met dwarse kappen (dus met de nok evenwijdig aan de straat). De gevels zijn van baksteen of gepleisterd en eindigen met een kroonlijst of een goot. Plakstraat 3 is het enige diepe huis in de rij en heeft een topgevel aan de straat, met een bepleistering in blokverband en decoratieve lijsten rond de gevelopeningen. Bakstenen gevels hebben de in de scherpe hoek gelegen panden Plakstraat 31 en verder. De nrs. 31 en 33 hebben beide een markante brede poort onder een gemetselde boog. Nr. 35-45 bezit een gave, in traditionalistische stijl ontworpen bakstenen gevel uit het midden van de twintigste eeuw.

Ook de zuidwestelijke straatwand van de Plakstraat bestaat uit een mix van recente en oudere bebouwing, meest woonhuizen van het dwarse type, met twee of drie bouwlagen en een dwars zadeldak. De gevels zijn van baksteen of (in blokverband) gepleisterd, met traditionele detaillering. Sommige gevels zijn eenvoudig verfraaid met sierlijsten langs dakranden of rond de gevelopeningen. De scherpe hoek in de straat wordt gemarkeerd door het koor van de kapel van het voormalige Agnetenklooster met aansluitende drie- en vierlaags bakstenen (klooster)vleugels. De kapel is een rijksmonument. Het noordwestelijke uiteinde van de gevelwand wordt bepaald door de monumentale bouwmassa van het Jacob Kritzraedthuis, een hoog en diep bakstenen huis uit 1620, met rijk gedecoreerde topgevels aan voor- en achterzijde (rijksmonument).

Bebouwing in de Plakstraat (MAB, april 2021).

Putstraat

De zuidelijke straatwand van de Putstraat bestaat uit een lange, aaneengesloten rij panden van wisselende breedte (twee, drie en vier vensterassen) op vrij diepe percelen. Alle panden zijn van het dwarshuistype, hebben dus een kap met de nok evenwijdig aan de straat. De panden hebben merendeels gepleisterde lijstgevels met traditionele details. Veel gevels zijn in blokverband gepleisterd en bezitten decoratieve gepleisterde of hardstenen lijsten rond de vensters. Slechts enkele gevels zijn in schoon metselwerk uitgevoerd. Het pleisterwerk op de voorgevel verbergt waarschijnlijk in veel gevallen bouwsporen van de vele verbouwingen die de panden hebben onderdaan, want de meeste hebben een vrij hoge ouderdom. Deze is nog afleesbaar aan de daken en oude zijtopgevels, waarvan enkele nog met trappen. Enkele gevels hebben oude winkelpuizen of restanten daarvan.

Een groot aantal panden is beschermd als rijks- of gemeentelijk monument.

Bebouwing in de Putstraat (MAB, april 2021).

5.3 BESCHERMDE MONUMENTEN

In het bouwblok, waarin het plangebied is gelegen, omgeven door Markt, Putstraat en Plakstraat bevindt zich een groot aantal beschermde monumenten. In het onderstaande wordt daar een overzicht van gegeven:

Rijksmonumenten

Markt 37
Markt 38
Putstraat 1
Putstraat 3
Putstraat 5
Putstraat 7
Putstraat 9
Putstraat 11
Putstraat 17
Putstraat 19
Putstraat 23
Putstraat 25
Putstraat 27
Putstraat 29
Putstraat 31

Gemeentelijke monumenten

Putstraat 21

Direct grenzend aan plangebied:

Rijksmonumenten

Markt 3
Markt 4
Markt 5
Plakstraat 24
Rosmolenstraat 2

Gemeentelijke monumenten

Plakstraat 28, 30

5.4 BESCHERMD STADSGEZICHT

De Sittardse binnenstad is bij besluit van 17 mei 1972 door de Minister van OCW aangewezen als rijksbeschermd stadsgezicht in de zin van de Monumentenwet.

Dit besluit werd genomen “overwegende dat Sittard met zijn uit de middeleeuwen daterend patroon van straten en pleinen, zijn voor nog een aanzienlijk gedeelte bestaande omwalling en de vele historische panden een beeld oplevert, dat van algemeen belang is vanwege het karakter en de schoonheid ervan”¹⁶.

Het plangebied valt in zijn geheel binnen het beschermd stadsgezicht.

¹⁶ Aanwijzingsbesluit Beschermd stadsgezicht Sittard, 1972, via <https://www.ruimtelijkeplannen.nl/>

Begrenzingskaart bij de toelichting bij het besluit tot aanwijzing van het beschermd stadsgesicht Sittard (via ruimtelijkeplannen.nl).

5.5 BESTEMMINGSPLAN BINNENSTAD

Het plangebied is onderdeel van het bestemmingsplan Centrum Sittard (IMRO-idn: NL,IMRO,1883.BPCentrum Sittard-VA01). Met betrekking tot het aspect cultuurhistorie heeft het plangebied de bestemmingsomschrijving “waarde-cultuurhistorie”. De voor deze waarde aangewezen gronden zijn (naast de andere daar voorkomende bestemmingen) mede bestemd voor de bescherming van de cultuurhistorische waarden, meer in het bijzonder voor (citaat bestemmingsplan):

- a. het behoud, herstel en versterken van de aanwezige ruimtelijke historische structuur en het ruimtelijk historische beeld en ruimtelijk historische belevingswaarden van het beschermde gezicht en de hierin aanwezige bebouwing;
- b. het behoud, herstel en het versterken van de karakteristieke hoofdvormen, de geveltypen, de geleding, het materiaal, het kleurgebruik en ornamenten van gebouwen alsmede het behoud van de historisch waardevolle rooilijn, het herstel en versterken van het ruimtelijk historisch beeld en belevingswaarde van de gevelwand ter plaatse van de aanduiding 'Specifieke bouwaanduiding - beeldbepalend pand' en 'Specifieke vorm van waarde - historisch waardevolle gevel(wand)';
- c. het behoud van de historisch waardevolle rooilijn, het herstel en versterken van het ruimtelijk historisch beeld en belevingswaarde van de gevelwand ter plaatse van de aanduiding 'Specifieke vorm van waarde - historisch waardevolle rooilijn';
- d. het behoud, herstel en versterken van de ruimtelijke historische belevingswaarden en cultuurhistorische waarden van gebouwde elementen ter plaatse van de aanduiding 'Specifieke vorm van waarde - waardevol gebouwd element';
- e. het behoud en versterken van de aanwezige cultuurhistorische en/of natuurhistorische waarden ter plaatse van de aanduidingen 'Beeldbepalende boom/monumentale boom', 'Specifieke vorm van waarde - historisch waardevolle hagen' en 'Specifieke vorm van waarde - historisch waardevolle groenstructuur'.

6 AANBEVELINGEN

Algemeen

- benut de kans om de door de bouw van de V&D in de jaren 60 danig verstoorde historische structuur in en rond het bouwblok Markt-Plakstraat-Putstraat te herstellen;
- Herstel de kleinschalige stedelijke structuur, sluit aan bij organisch gegroeide karakter. Sluit daarbij aan op de karakteristieken, zoals omschreven in de redengevende omschrijving van het beschermde stadsgezicht¹⁷ en het toetsingskader in het bestemmingsplan;
- In het bestemmingsplan Centrum Sittard wordt het Waardestellend cultuurhistorisch gebiedsonderzoek, uitgevoerd door Buro4 bij het nadere invullen van het toetsingskader in dit bestemmingsplan als leidraad gehanteerd. In de bestemmingsplantekst is een samenvatting van het onderzoek en de daarin genoemde cultuurhistorische waarden en aanbevelingen opgenomen (paragraaf 3.4.3). In de tekst wordt gesteld: “In een groot deel van de binnenstad maar ook van de uitvalsweg in westelijke richting is de middeleeuwse indeling van percelen, zoals deze voorkwam op de eerste kadastrale minuutkaart, nog aanwezig of herkenbaar. Deze perceelindeling vindt zijn vertaling in de breedte van

historische gevelwanden. Het is wenselijk om de historische perceelindelingen zoveel mogelijk te respecteren. Ook zijn in de historische binnenstad een groot aantal plekken onbebouwd gebleven. Enkele hiervan hebben een groen karakter. Het is mede op de leefbaarheid van de binnenstad wenselijk om deze open plekken waar mogelijk onbebouwd te laten en te voorzien van beplanting (groene longen)”. En vervolgens: “Het huidige beeld van de binnenstad wordt met name bepaald door een aantal grotere religieuze gebouwen, waaronder de vele kerken, kapellen en kloosters die de stad rijk is. De straten in de historische kern van Sittard zijn daarnaast opgebouwd uit vele woonhuizen vaak met een winkelfunctie op de begane grond. Deze woon- en winkelgebieden hebben een fijnmazige stedenbouwkundige korrel die zijn basis vindt in de middeleeuwse oorsprong van de stad. Belangrijk en van ruimtelijk historische waarde hierbij zijn de perceelbreedte, goothoogte, nokhoogte en dakrichting. Waar nog aanwezig dient deze fijnmazige ruimtelijk historische structuur behouden te blijven. Alleen in het zuid-westelijke deel van de binnenstad is deze fijnmazige ruimtelijke structuur verstoord onder invloed van cityvorming en grootschalige winkelcomplexen. Deze verstoringen van de ruimtelijke structuur zijn op de waardenkaart aangegeven. Het verdient voorkeur om bij ontwikkelingen in dit stadsdeel de fijnmazige structuur en historische stedenbouwkundige korrel te herstellen¹⁸;

¹⁷ Toelichting beschermd stadsgezicht Sittard, 1972. Via website RCE.

¹⁸ Bestemmingsplan Centrum Sittard, toelichting. IMRO-idn: NL.IMRO.1883.BPCentrumSittard-VA01

Detail uit de Cultuurhistorische waardenkaart (2013), vervaardigd door Buro4 in opdracht van de gemeente Sittard.

Bebouwingskarakteristiek

- Bouwhoogte (goot- en nokhoogte) laten aansluiten bij de belendende historische bebouwing aan de Markt en de Plakstraat. Dit geldt ook voor karakter gevelindelingen en materiaalgebruik (traditioneel, baksteen, pleisterwerk). Zoek inspiratie bij heersende kapvormen en -richtingen in het verleden: dwarskappen, afgewisseld met bijzondere accenten;
- Bij herontwikkeling rekening houden met verschillen in hiërarchie in betekenis en uitstraling tussen zone langs de Markt en de bebouwing in de Plakstraat.
 - Marktzijde: representatief, stevig, accenten, openbare/recreatieve functies
 - Plakstraatzijde: ingetogen, straat in de periferie van de binnenstad, wonen/werken.

Binnenterrein

- Benut het binnenterrein als groene oase in de binnenstad (terugbrengen van open en groen karakter);
- De rond 1965 gesloopte bebouwing aan Markt en Plakstraat bezat enkele markante brede poorten met doorgangen naar binnenhoven. Benut dit gegeven als inspiratie voor de ontsluiting van het binnenterrein.

Verkaveling

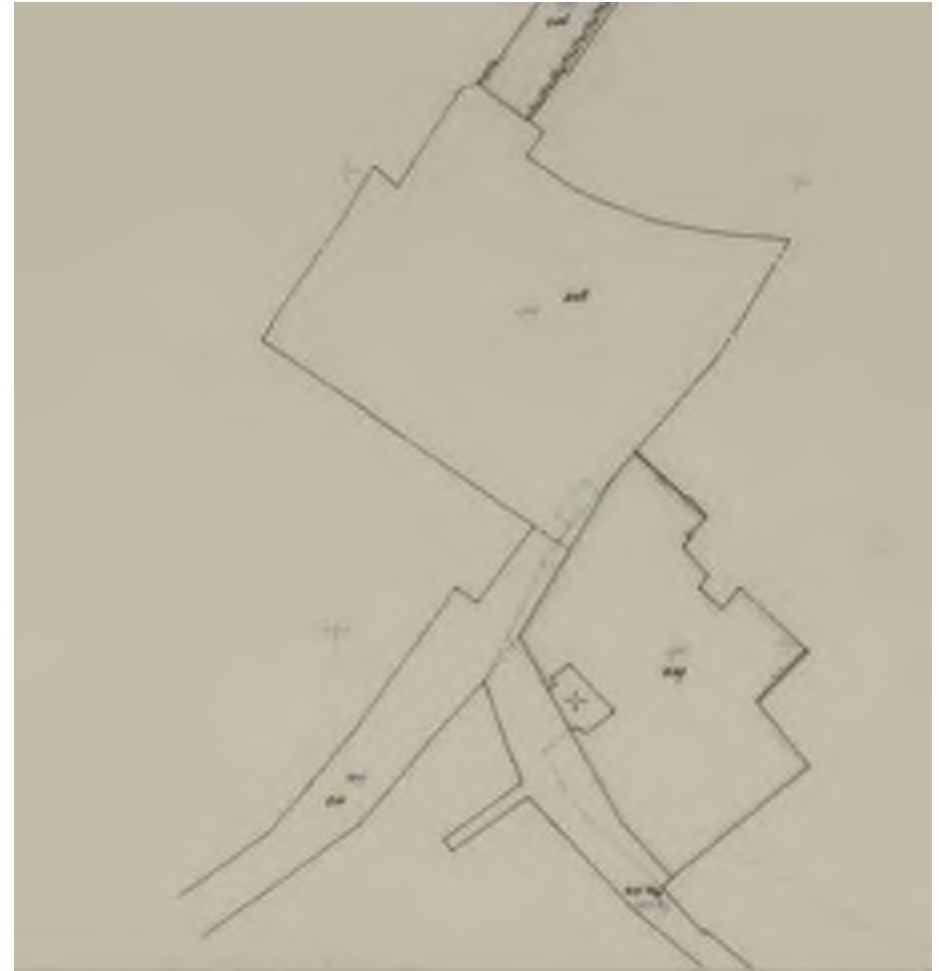
- Herstellen van kleine korrel en differentiatie in de gevelwanden. De historische verkaveling (voor 1965) kan hierbij een uitgangspunt zijn.

Rooilijnen

- Herstellen van historische rooilijnen in het gebied, uitgaande van de situatie voor circa 1965, inclusief de forse sprong terug in de rooilijn op de hoek van Plakstraat en Markt.

Groen

- Behoud van beeldbepalende bomen aan de westzijde van het V&D-gebouw;
- Bij herstel van pleintje op de hoek van de Markt-Plakstraat de (lei)bomen terugbrengen, geïnspireerd op groene inrichting aan de zuidzijde van voormalige stadsboerderij Beaujean.

Kadastrale hulppkaart STDoo sectie F archiefnummer 274, dienstjaar 1976 (bron: Kadaster Archiefviewer). Het perceel van het V&D-gebouw heeft perceelnummer 2109. De blauwe lijnen op deze kadastrale kaart duiden de historische rooilijnen aan, die voor de bouw van het V&D-gebouw voorkwamen. De voorgenomen ontwikkeling biedt kansen om historische rooilijnen te herstellen, inclusief de forse sprong terug in de rooilijn op de hoek van de Plakstraat-Nieuwstraat.

7 BRONNEN EN LITERATUUR

7.1 BRONNEN

- beeldbank.cultureelerfgoed.nl (RCE)
- dedomijnen.nl/collecties/archief (Archief De Domijnen)
- delpher.nl
- graetheidecomite.nl
- historiesittard.nl
- marotte.nl
- mijn.kadaster.nl (Kadaster Archiefviewer)
- nimh-beeldbank.defensie.nl
- rhcl.nl (Historisch Centrum Limburg)
- serc.nl
- topotijdreis.nl
- verenigingsittardsverleden.nl
- wikipedia.org

7.2 LITERATUUR

- Archaiophilos (pseudoniem) (1940). “Oud-Sittard. Het Stadhuis”, in: *De Nedermaas; Limburgsch geïllustreerd maandblad*. Jaargang 17, 1939-1940, no.5, p. 90-91.

- Borgh, H.J. van der, & R.H.M. Denessen, Buro4 (2013). *Waardestellend cultuurhistorisch gebiedsonderzoek Binnenstad en uitvalswegen Sittard*, Roermond.
- Broek, C. van den (1988), *Leven en Werk van Carl Weber (1820-1908)*, Tekst en Catalogus, Doctoraalscriptie Nieuwere Tijden, KU Nijmegen.
- Deursen, A. van (2020). *Carl (Karel) E.M.H.A.F. Weber (1820-1908). Van stukadoorsgotiek tot koepelkerk* (Bibliografieën en Oeuvrelijsten van Nederlandse Architecten en Stedenbouwkundigen. Hilversum.
- Dukers, B, & H. van der Borgh, Buro4 (2000). *Bouwhistorische opname Klooster Agnetenberg, Plakstraat 24 Sittard*. Roermond.
- Hendrickx, S. en J. Coolen (2020). *1740 Maaseik anders gezien aan de hand van drie tekeningen van Jan de Beijer*. Maaseik.
- Janssen, A.M.P.P. (2002). ‘Enkele Sittardiensia bij Kritzraedt’, in: *Sittards Verleden*, 1, no.3.
- Luyn, P. van (1993). *Stadt Sittard, een grensoverschrijdend verleden*. Uitgave van de Stichting Historie Sittard bij 750 jaar stedelijke rechten van Sittard.
- Niedek, H. van (z.j.). *De vakwerkhuisen bij de Oude Rosmolenstraat in Sittard. Een historisch en stedenbouwkundig onderzoek naar Plakstraat 28 en 30*. Z.p.
- Oberdorf, Th. M. (1987). Het beeld van Sittard in prent en kaart, in: *Historisch Jaarboek voor het Land van Zwentibold*. Sittard.)
- Oremus, J. (1993). *De bouw van het Sittardse stadhuis van Pasqualini (1560-1570) en magistratenfamilie in de 16^e en 17^e eeuw*. Monografieën uit het Land van Sittard 8). Sittard.
- Oremus, J. (1994). *Sittardse voogdgedingen (1569-1589)*. Monografieën uit het Land van Sittard 9. Sittard.

- Sangers, W, J. Simonis, J. Timmers e.a. (1971). *Sittard, historie en gestalte*. Sittard.
- Stenvert, R. et al. (2003): *Monumenten in Nederland. Limburg. Sittard. Stad, ontstaan in de middeleeuwen bij een doorwaadbare plaats in de Geleenbeek*. Zeist/Zwolle.
- Stichting Historie Sittard (1993). *Sittard, uit bronnen geput*. Band 1.
- Vereniging Sittards Verleden (2013). *Vestingwandeling in en rondom het eeuwenoude vestingstadje Sittard*. Sittard.
- Visser-Zaccagnini, R., m.m.v. H. Broekman (2013). *F.P.J. Peutz (1896-1974). Romantisch Rationalist*. Uitgegeven in de reeks Bibliografieën en Oeuvrelijsten van Nederlandse Architecten en Stedenbouwkundigen. Rotterdam.
- Wieland J. e.a. (red.) (1989). *Kleine atlas voor de geschiedenis van beide Limburgen*, 2de druk. Leeuwarden/Maastricht.

